2003 DÜNYA FANTEZİ ROMAN ÖDÜLLÜ YAZAR

ARMAĞAN ZAMANLAR

ZORAN ŽIVKOVIĆ

İSTİKLAL
KİTABEVİ

Zoran Živković
Armağan Zamanlar
(*Time Gifts*, 1997, Polaris)
©1997 Zoran Živkovic

İngilizce'den çeviren
Banu Irmak

Yayın editörü
Fahrettin Çiloğlu

Editör
Cumhur Orancı

Kapak tasarımı
İlia Helaia

© Bu kitabın Türkçe yayın hakları, Anatolialit Ajansı aracılığıyla İstiklal Kitabevi'ne aittir.

Birinci Basım
Ekim 2006

ISBN
975-6115-25-4

Ofset Hazırlık, Baskı ve Cilt
Mart Matbaacılık Sanatları Tic. San. Ltd. Şti.
Tel: (0212) 321 23 00 Faks: (0212) 295 11 07

İstiklal Kitabevi
(İstiklal Kültür ve Turizm Hizmetleri Kitap Kırtasiye Pazarlama San. Tic. Ltd. Şti.'nin bir yayın girişimidir)
İstiklal Caddesi No. 79-81, Beyoğlu – İstanbul
Tel. (0212) 292 95 18 – 249 61 47
Faks. (0212) 249 68 71
www.istiklalkitabevi.com

ZORAN ŻİVKOVİC

ARMAĞAN ZAMANLAR

Türkçesi
Banu Irmak

İSTİKLAL
KİTABEVİ

ZORAN ZİVKOVİC, 1948 yılında Yugoslavya'nın (bugün Sırbistan'ın) başkenti Belgrad'da doğdu. 1973 yılında Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde edebiyat kuramlı genel edebiyat bölümünden mezun oldu. Yine aynı okulda 1979 yılında yüksek lisansını ve 1982 yılında da doktorasını tamamladı. 2003'te, *Başka Zaman Kütüphaneleri* adlı yapıtıyla Dünya Fantezi Ödülü'nü aldı.

İivkoviç, *Başka Zaman Kütüphaneleri* (2006; *The Library*, 2002) ve *Armağan Zamanlar* (2006; *Time Gifts*, 1997), dışında, *Contemprories of Future* (1983; Geleceğin Çağdaşları), *First Contact* (1985; İlk Temas), *Starry Screen* (1984; Pırıltılı Ekran), *Encyclopedia of Science Fiction* (1990, Bilimkurgu Ansiklopedisi), *The Fourth Circle* (1993; Dördüncü Halka), *Essays on Science Fiction* (1995; Bilimkurgu Üstüne Denemeler), *The Writer* (1998; Yazar), *The Book* (1999; Kitap), *Impossible Encounters* (2000, İmkânsız Karşılaşmalar), *Seven Touches of Music* (2001; Müziğin Yedi Dokunuşu), *Steps Through the Mist* (2003; Sislerin İçindeki Adımlar), *Hidden Camera* (2003; Gizli Kamera), *Compartments* (2004; Kompartımanlar), *Four Stories Till The End* (2004; En Sonuna Kadar Dört Öykü), *Twelve Collections And The Teashop* (2005; On İki Koleksiyon ve Çayhane) adlı kitapların yazarıdır.

Sevgili insan düşmanına

İçindekiler

ASTRONOM 9
ANTİK DİLBİLİMCİ 37
SAATÇİ 65
RESSAM 95

ASTRONOM

I

MANASTIRDAN kaçmak zorunda kalmıştı.

Hiçbir şekilde orada olmaması gerekiyordu; bir keşiş olmayı asla istememişti, bunu babasına söylemiş, fakat babası her zamanki gibi ona acımasızca davranmıştı. Her ne kadar oğlunun eğiliminin ve kabiliyetinin başka yerlerde olduğunu bilse de, annenin kocasına karşı çıkacak cesareti yoktu. Keşişler en baştan beri ona kötü davranıyor, fena sözler söyleyip gururunu kırıyor, en pis işleri ona zorla yaptırıyorlardı. Gece yarısı ziyaretleri başladığı zaman artık tahammül edemeyeceğini anladı.

Kaçmak üzere yola koyulduğunda gözü dönmüş, tıknaz tarikat üyelerinden oluşan büyük bir kalabalık, ellerinde meşaleler ve gaz lambalarıyla korkunç çığlıklar atarak onun peşine düştü; fazla uzağa kaçamayacağı kesindi. Manastır kapısına ulaşmaya çalıştıkça bacakları da gittikçe ağırlaşmaya başladı, fakat attığı her

adımda kapı sanki geri çekiliyor, daha da uzaklaşıyordu.

Keşişler, tam ona yetişecekleri sırada, aniden takip etmeyi bırakıverdiler. Küfürlü bağrışmaların yerini endişe ve korku dolu çığlıklar aldı. Mahkûmun önündeki bir şeye işaret ederek telaşlı hareketlerle istavroz çıkarmaya başladılar; fakat onun görebildiği tek şey, ardına kadar açık olan koca kapı ve karanlık gecenin içinde uzanan berrak gökyüzüydü. Önündeki kapı artık geri çekilmiyordu. Kendini yeniden hafif ve çevik hissediyordu.

Büyük kapının kemerli tonozuna ulaştığı zaman, içinde büyük bir rahatlama hissetti. Artık ona yetişemeyeceklerinden ve kurtulduğundan emindi. Yıldızlarla buluşmak için dışarıya adım attı; fakat bastığı zemin, gerçekte olması gerektiği gibi katı değildi. Yumuşak ve süngerimsi bir şeyin üzerinde duruyordu. Hemen ardından sanki bir bataklığa ayak basmış gibi batmaya başladı. Kollarını sağa sola savurdu, fakat tutunabileceği hiçbir destek bulamadı.

Burnuna gelen berbat kokudan neyin içine yuvarlandığını hemen anladı. Manastır duvarının yanındaki derin çukurdu burası; aşçılar her gün, kesilmiş hayvanların işe yaramayan iç organlarını, harap durumdaki küçük, ahşap bir kapıdan buraya atarlardı. Zalim rahipler, eğer o anormal isteklerini yerine getirmezse kendisinin sonunun da o çukur olacağını söyleyerek korku içindeki çocuğu sık sık tehdit ederlerdi. Lağım çukurunun bu büyük, kutsal binanın girişine yerleştirilmemiş olması gerekiyordu; fakat dine karşı yapılan

bu büyük saygısızlık nedendir bilinmez, tuhaf ya da uygunsuz görünmüyordu.

Birbirine dolanmış ve şişmiş bağırsakların içine hızla batmaya başladı ve tam omuzlarından yakalanacağı sırada müthiş bir dehşete kapıldı. Sadece birkaç dakika sonra bu sümüksü balçığın içine tamamen gömülmüş olacaktı. Hiçbir şey yapamadan gözlerini çaresizce yukarı kaldırdı ve tam orada, uzaktan yansıyan meşalelerin aydınlattığı yerde çıplak, kemikli bir yaratık siluetinin çukurun kenarına çömelmiş olduğunu gördü; kötü niyetli bir ifadeyle kıs kıs gülerek ona bakıyordu.

Yaratığın üzerinde boynuz ya da kuyruk göremiyordu. Fakat bu tip göstergeler olmasa da onun kim olduğu hakkında yanılmıyordu; artık çok geçti, dehşet içindeki keşişlerin ne gördüklerini şimdi anlıyordu. Bu kötücül bakışlar karşısında, bir an evvel sümüksü yüzeyin altına dalıp saklanmak için büyük bir istek duydu ve istem dışı bir şekilde olduğu yerde dondu kaldı. Kanın ve pis kokunun sebep olduğu bulantı birdenbire kesilivermişti; tüm o pislik, yazgıların en korkuncundan kaçabileceği son sığınakmış gibi, çok değerli görünüyordu.

Gerçeği söylemek gerekirse, o sıvı maddenin içine tamamen battığı zaman her şey değişti. Domuzlara, koyunlara ve keçilere ait atık iç organlar dışarıdan göründükleri gibi değil, tıpkı anne rahmi gibi yumuşak ve sıcacıktılar. Sonsuz mutluluk bütün benliğini sararken dizlerini çenesinin altına çekerek kıvrıldı. Burada kimse ona kötülük yapamazdı; güvende ve koruma altındaydı.

Fakat, cennet hayali uzun sürmedi. Sivri uçlu çuvaldıza benzeyen şeytani gözler yabancı et katmanlarını hızla yararak onun büzülmüş, minik varlığına ulaştı. O gözlerin önünde, rahmin derinlerine doğru en dibe giderek geri çekilmeye çalıştı, fakat takipçisi vazgeçmiyordu. Sığınağını kuşatan ince zar, sırtını dayadığı an yarıldı; gideceği hiçbir yer yoktu ve dışarıya, gerçekliğe düştü.

Delici ifadelerle bakmaya devam eden o gözler, onunla beraber rüyasından çıkıp gelmişlerdi.

Zifiri karanlık içinde onları göremiyordu, fakat tinsel dokunuşlarını neredeyse hissedilebiliyordu. Aniden uyandı; hücrede kendinden başka birinin daha olduğunu fark etti. Yıllardır, kimse yağlamayı akıl etmediği için korkunç bir şekilde gıcırdayan hücre kapısına rağmen onun içeri girdiğini duymamıştı. Böylesine derin bir uykuya dalmış olması ne kadar tuhaftı; sadece azılı suçlular idamlarından önceki gece uyumayı başarabilirlerdi. Vicdanları ya da yaklaşan ölüm düşüncesi yüzünden hiç rahatsız olmazlardı; ama o, kesinlikle bu insanlardan biri değildi.

Hafifçe kafasını kaldırdı ve şaşkın bir ifadeyle etrafına bakındı. Yalnız olmadığını hissetmesine rağmen, tam karşısındaki boş yatağın çıplak tahtaları üzerinde iri yarı bir adamın oturduğunu görünce kalbi hızla atmaya başladı. Eğer, koridordaki meşalenin, demir kapı üzerindeki dar aralıktan hücrenin içine sızan zayıf ışığı olmasaydı, onu hiçbir şekilde göremeyecekti. Doğruyu söylemek gerekirse, adamın kafası, sanki hiç yokmuş gibi tamamen gölgelerin ardında kalmışken mah-

kûmun net olarak seçebildiği tek şey, adamın kucağında duran soluk elleriydi.

Merak içinde kendi kendine onun kim olabileceğini sordu. Adamın her tarafından rahiplik akıyordu. Mahkûmlar idama götürülmeden önce sadece rahiplerin ziyaretine izin verilirdi. Zaman gelmiş miydi? Başını ani bir hareketle, yüksekte duran demir parmaklıkları paslanmış pencereye doğru kaldırdı. Tan vaktine dair hiçbir işaret yoktu. Aysız gece hâlâ zifiri karanlıktı; bu yüzden hücrenin içiyle karşılaştırıldığında bu pencere açıklığı biraz daha solgun, karanlık bir dikdörtgen olarak görünüyordu.

Tan vaktinden önce onu kazığa götürmeyeceklerini biliyordu. Karşısında duran hareketsiz figüre şüpheli gözlerle bakmaya başladı. Neden daha önce gelmişti? Onu daha erken mi yakacaklardı, belki de kalabalık toplanmadan önce? Fakat bunun hiçbir anlamı yoktu. Kâfirlerin idamının halk önünde gerçekleştirilmesinin tek nedeni, bu duygusuz halk yığınına, dini öğretilerle ters düşmeye cesaret edenleri neyin beklediğini en etkili şekilde göstermekti. Etrafındaki kızgın alevler, kazığa bağlanmış ya da çivilenmiş bedenim yalarken korkunç bir acıyla kıvranan idam mahkûmunun görüntüsü en cesur ve asi ruhlar için bile tamamen caydırıcı bir etkiye sahipti.

Belki bu, onu yaptığı buluştan vazgeçirmek için son bir hamleydi. Tabii böylesi, Kilise açısından en iyi sonuç olurdu. Fakat mahkûmun onlara yardım etme gibi bir niyeti yoktu. Tam tersine, son anda vazgeçmek için mi bu kadar ileri gitmişti? Eğer durum bundan

ibaretse boşuna çabalıyorlardı.

"Kötü bir rüya gördün," dedi görünmeyen kafa.

Sesi tanıdık gelmiyordu. Daha önce, sorgu ve duruşma sırasında karşılaştığı insanlardan biri değildi. Kibar bir ses tonu vardı; fakat bu işin içinde bir üçkâğıtçılık da olabilirdi. Rahiplerin iki yüzlü tavırlarına fazlasıyla alışmıştı. En çok, anlayışlı ve yardımsever görünen, fakat daha sonra acımasız yüzlerini ortaya çıkaranlarla sorun yaşıyordu.

"Bu fikre nereden kapıldın?" diye sordu mahkûm, yatabileceği tek yer olan yırtık, pis battaniye üzerinde duygusuzca gerinerek.

"Uykunda huzursuzca irkilip durmanı seyrettim."

"Bu zifiri karanlıkta beni mi seyrettin?"

"Gözler uzun süre karanlıkta kalırlarsa, karanlığa alışır ve iyi görürler."

"Göz var, göz var. Bazıları alışır, bazıları alışmaz. Karanlığa alışmayı reddettiğim için buraya getirildim."

Adamın kucağındaki eller ağır bir hareketle birleşti ve birdenbire mahkûm, adamın ellerinin beyaz eldivenler yüzünden hayalet kadar soluk göründüklerini fark etti. Bu eldivenler, kilisenin ileri gelenlerinin giydiği cüppelere ait bir aksesuardı. Demek ki, hücredeki bu adam, kazığın yanına kadar ona eşlik etmesi için gönderilen sıradan papazlardan biri değildi.

"Ateşten kazığın ışığıyla karanlığı yok edeceğini mi düşünüyorsun?" Sesinde herhangi bir alaycılık yoktu; daha çok merhametli bir ses tonu vardı.

"Bilmiyorum. Başka bir yol aklıma gelmiyor."

"Aynı zamanda bu en acı veren yol. Mahkûmların

kazığa bağlı bir şekilde yakılarak öldürülmelerine tanıklık etme fırsatı bulmuşsundur, öyle değil mi?"

"Evet, Tabii ki. Manastırdayken, bizi pek çok defa, cadı olmakla suçlanan zavallı kadınların idamlarını seyretmeye götürdüler. Bildiğiniz gibi, bu kısım genç keşişlerin eğitiminde zorunludur. İnanç yolunda kör sadakat oluşturmak için korku gibisi yoktur."

"Evet, Kilise işlerinde korku güçlü bir araçtır. Fakat bu seni pek etkilememiş gibi görünüyor."

Mahkûm tutulmuş ensesini ovdu. Ona verdikleri yemek artıklarına, etrafını kuşatan leş kokulu havaya, rutubete ve dikkatsiz mahkûmların kulakları ile burunlarını ısırdıkları söylenen aç kemirgenlerin sürekli cikcikleyip eşelenmelerine, bir şekilde, hâlâ tahammül edebiliyordu. Fakat bu küflü hapishanede hiçbir şey, yastıksızlıktan daha zor olamazdı.

"Ne dememi bekliyorsun? Yakılmaktan korkmadığımı mı? Kısa bir süre sonra kazığın üzerinde yaşayacağım acıya aldırınadığımı mı? Ancak bir geri zekâlı bundan korkmaz."

"Ama sen bir geri zekâlı değilsin. O zaman neden bu sonu engellemiyorsun."

"Başka şansım yoktu."

"Tabii ki vardı. Senden istenen tek şey, halkın önünde inancından vazgeçmen ve tövbe etmendi. Çok daha ciddi günahlarla uğraşılan bir dönemde bu, Engizisyon Mahkemesi açısından oldukça makul bir istek sayılır. Eğer istedikleri şeyi yapsaydın, saray astronomu unvanını koruyacak ve öğrencilerine ders vermeye devam edecektin."

"Korktuğu için yaptığı buluştan vazgeçen bir saray astronomunun derslerine kim katılmak ister ki?"

"Bundan daha önemli bir soru var. Yaptığın buluşu neden hemen duyurma gereği duydun? Bundan ne elde etmeyi düşünüyordun?"

"Ne yapsaydım... kendime mi saklasaydım?"

"Bunun, Ana Kilise'nin öğretileri ile ters düştüğünün farkındaydın. Kilise'nin, kendisini korumak için bütün önlemleri alacağını tahmin etmen gerekiyordu."

"Tabii ki tahmin ediyordum. Fakat Kilise'nin elinin kolunun bağlı olduğu düşüncesiyle avunuyordum."

"Senin için verilen karara bakılırsa, durum hiç de öyleymiş gibi görünmüyor."

"Ah, kazık cezasını Kilise'nin istemediğini gayet iyi biliyorsunuz. İşbirliği yapmam için beni ikna etme çabaları başarısızlığa uğrayınca, böyle bir hareketi gerçekleştirmek zorunda kaldılar."

"İçinde bulunduğun şartlara bakılırsa, mümkün olan bütün yolları denediklerini söyleyemeyeceğim. Tam manasıyla Engizisyon muamelesi gören birine hiç benzemiyorsun."

"İyi de, ben cadı değilim ki. Beni, manasız birtakım suçlamaları kabul etmeye zorlayamazlar. Suçumu inkâr etmedim. Kötürüm bırakmaya, dörde ayırmaya, kesip biçmeye, kırmaya ve ezmeye yarayan tüm o aletlerin gücü, muhtemelen üzerimde baskı yaratmak için arka planda daima kendisini hissettirmesine rağmen, bütün bir sorgulama sürecinin dostane bir ikna havası içerisinde geçmesinin nedeni de buydu zaten. Fakat o

aletlere yerleştirilmek bir yana, içlerinden biriyle bile tehdit edilmedim. Ancak, müttefik olarak gördüğün birine işkence yapmazsın. Bir saray astronomunun kör ya da topal olmasının nasıl bir faydası olabilir ki?"

"İttifaktan, geri dönülmez bir şekilde vazgeçildiği zaman bile mi? Engizisyon bağışlamanın ve merhamet etmenin faziletleriyle neredeyse hiç övünmüyor olabilir."

"Sabır ve keskin zekâ gibi değerleriyle meşhur olmasının nedeni de bu. Hüküm verildi ama henüz yakılmadım. Hâlâ zaman var. Beni Kilise tarafına çekme çabaları son dakikaya kadar devam edecek. Zaten sen de bu yüzden buradasın, öyle değil mi?"

Koridorun sonunda ne olduğu tam anlaşılmayan bir gürültü koptu, ardından kapılardan birini kilitleyen anahtarın kulak tırmalayan sesi ve hücrenin içine patates çuvalı gibi atılan bir mahkûmun acı inlemesi duyuldu. Engizisyon sorgulamasını yürüten yetkililer işlerini daha çok geceleyin yaparlardı. Asıl sorgu odası bodrumdaydı; oraya götürülmek üzere kendi sıralarını bekleyen diğer mahkûmların içinde kalan son irade ve direnç kırıntısını da söndüren korkunç çığlıklar kalın duvarlara rağmen belli aralıklarla duyulurdu. Nöbetçiler kapıyı hızla kapatıp oradan ayrıldıktan sonra, biri diğerine bir şeyler homurdanarak onun şiddetli bir kahkaha atmasına neden oldu. Adamın o bet kahkahası taş koridorda gök gürültüsü gibi uzun süre yankılandı.

"Ama sen, Tabii ki yumuşamayacaksın, değil mi?" diye sordu karanlıktaki ses, yankı iyice yok olduğu zaman.

"Tabii ki."

"Bunun asıl sebebi nedir?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Dünyanın nasıl işlediğini, hangi güçler tarafından harekete geçirildiğini anlayamaclığı için tüm bu olayların içine sürüklenen saf bir idealist olmadığın belli. Tam tersine. Baştan itibaren yaptığın her şey dikkatlice planlanmış gibi görünüyor. Sadece kendinin söndürebileceği bir ateş yaktın. Engizisyon gibi böylesine deneyimli dini bir geleneği kendi lehine çevirmek, dediğin gibi kilisenin elini kolunu bağlamak büyük beceri ister. Bu, en kritik anlar söz konusu olduğunda, idealistlerde bile daima eksik olan bir çeşit deli cesareti ve ne pahasına olursa olsun her durumda devam etme istekliliği gerektirir. Kazıkta seni bekleyen acıdan doğal olarak korkuyorsun, fakat her şeye rağmen sırf Kilise'ye zarar vermek adına idamına kendi ayağınla gideceksin. Kilise sana ne yaptı ki?"

Mahkûm, sert yatak üzerinde doğrularak oturma pozisyonu alırken, kaskatı kesilmiş sırtında bıçak gibi bir acı hissetti. Oturur oturmaz, birdenbire rüyasında gördüğü bir sahne hafızasının derinliklerinden gün yüzüne çıkıverdi. Çirkin bir tablo gibi hareketsiz durmasına rağmen görüntü son derece canlıydı: keşişlerin, şehvet dolu ifadelerle onun ufak, çaresiz bedenine uzanan eciş bücüş yüzleri.

"Son itirafım için yine de erken değil mi?"

"İtirafını dinlemek için gelmedim buraya."

"Ah, evet, az kalsın aklımdan çıkıyordu. Fikrimi değiştirmem için bana baskı yapmaya geldin. Fakat az

önce ağzından çıkanlara bütün kalbinle inanıyorsan, bunun imkânsız olduğunu açıkça görüyorsundur."

"Gayet açık."

"O zaman neden vakit kaybediyorsun?"

Hücrenin diğer ucundan herhangi bir yanıt gelmedi. Adam kucağındaki elini havaya kaldırdı ve ahşap bankın üzerinde duran görünmeyen bir şeye doğru uzandı. El, birkaç saniye sonra koridordaki meşaleden gelen titrek ışığın yansıdığı yere geri döndü. Şimdi, tepesinde beyaz, oyma bir figür olan ince, siyah bir baston tutuyordu.

"Çok vaktim var." Boğuklaşan ses uzaktan geliyor gibiydi.

"Ama benim yok. Saatlerim sayılı."

"Doğru. Yakında seni kazığa götürmek üzere gelecekler, fakat ondan önce Kilise'nin teklifini kabul etmen için son bir şans daha verecekler. Ama ikimizin de bildiği gibi sen reddedeceksin. Gerçi bir şey fark etmez."

"Evet, fark eder. Eğer teklifi kabul edersem, yaptığım her şey anlamsızlaşacak."

"Hayır, öyle olmayacak. Asıl yıkım yaptığın buluşu ilan ettiğin an oldu ve bu artık geri alınamaz. Fırtına kopmadan önce kelebeğin kanatlarını çırpmasına engel olmak gerekirdi. Eğer Kilise senden sadık bir müttefik yaratsaydı bile bu sadece zararlı etkileri yavaşlatırdı."

"Fikrimi değiştirmem için bunun yeterli olduğunu mu düşünüyorsun? Daha inandırıcı bir şeyler söylemeni beklerdim."

"Seni fikrinden caydırmak gibi bir niyetim yok. Fakat, durum bundan ibaret. Bereketli topraklara sapkınlık ekiliyor. Ne kazık, ne de pişmanlık öğrencilerini başka tarafa yöneltecek. Yasak bilgi, katlanarak yayılmaya başlayacak. Engizisyon engel olmak için her türlü çareye başvursa bile bu eylem bir kere harekete geçti mi durdurulamaz. Sen cini lambadan çıkardın ve artık oraya geri dönmez. Kilise sonunda durumun değiştirilemez olduğunun farkına vardığında iş işten geçmiş olacak."

Mahkûm, zifiri karanlıktaki gizli yüzü ayırt edebilmek için kendini zorladı, fakat gözbebeklerini kocaman açmasına rağmen başarılı olamadı.

"Kilise'nin geleceği hakkında böylesine bir inançsızlığa sahip olmak senin gibi bir Tanrı adamına hiç yakışıyor mu?"

"Neden Tanrı adamı olduğumu düşünüyorsun?"

Hücrenin içine aniden derin bir sessizlik çöktü. Mahkûm meseleyi anlayana kadar dakikalar geçmişti. Burada tek başına pek çok gece geçirmişti ve sürekli birtakım sesler işitiyordu: yan hücrelerden gelen iniltiler, paslı menteşelerin gıcırtıları, nöbetçilerin homurtuları, bodrumdan yükselen boğuk çığlıklar, fare ve sıçanların hışırtıları, üzerinde yattığı tahtaların çatırtıları, dış dünyanın uzak sesleri.

"Kimsin sen?" diye sordu mahkûm, mezarsı sessizliği bozmak için bütün cesaretini toplayarak. Karanlıktan yanıt gelmedi; sonra mahkûm aniden rüyasında kendisini takip eden o delici gözleri bir kez daha hissetti. "Yoksa Ayartıcı mısın?" Cümle ağzından o kadar

kısık çıkmıştı ki, bunu söylemiş miydi, yoksa sadece düşünmüş müydü, bir türlü ayırt edemedi.

"Bu seni neden rahatsız etsin ki?" Ses kibarlığını korudu. "Eğer ben Ayartıcı isem, o zaman ikimiz de aynı taraftayız demektir. İkimizin de düşmanı aynı."

"Neden... neden buradasın? Benden ne istiyorsun?" İstavroz çıkarmak için müthiş bir istek duydu, fakat son anda bunun uygunsuz bir davranış olacağına karar verdi.

"Senden hiçbir şey istemiyorum. Aksine, sana bir armağanım var. İttifakımızın bir çeşit simgesi. Bir yolculuk."

"Yolculuk mu?"

"Endişelenme, bu hücreden ayrılmayacaksın ve onlar seni almaya gelmeden önce zamanında geri döneceksin."

"Eğer burada kalacaksam bu ne tür bir yolculuk olabilir?"

"İçinde bulunduğun şartlar altında mümkün olan tek yolculuk; zaman yolculuğu."

Mahkûm gözlerini kırpıştırdı. Düş görüyor olmalıydı. Hâlâ uykudaydı. Fakat hâlâ uykuda olduğuna dair herhangi bir ruh hali de yoktu. Elini yüzüne götürdü ve sert bir şekilde yanağını çimdikledi. Duyduğu acı gerçekti. Hatta fazlasıyla gerçek.

"Hiçbir yere... gitmek... istemiyorum."

"Ama orayı seveceksin. Kesinlikle eminim. Gelecek senin için hoş sürprizlerle dolu."

"Gelecek mi?"

"Evet. Bugünden neredeyse üç bin yıl sonrası."

"Neden geleceğe gitmek... isteyeyim ki?

"Her şeyden önce meraktan. Kilise'yi yenme konusunda gerçekten başarılı olup olmadığını kendi gözünle görmek ilgini çekmiyor mu? Kendine güvenen biri gibi görünüyor olsan da kalbinin bir yerlerinde bir miktar şüphe kırıntısı olmalı. Yaptığın bu fedakârlık ya boşunaysa?"

"Ama sen öyle olmadığını söyledin. Öğrencilerimin..."

"Daha bir dakika önce bu sana o kadar inandırıcı gelmiyordu. Öyle ya da böyle, aynı tarafta yer alıyor olsan bile Ayartıcı'nın söylediklerine inanabilir misin?"

"Gelecek neyi kanıtlayacak? Orada ne göreceğim?" Bu sorular ağzından çıkar çıkmaz kendini aptal gibi hissetti. Kendisinin çılgın ve imkânsız bir konuşmanın içine çekilmesine kolaylıkla izin vermişti. O çok gurur duyduğu sağduyusu nereye gitmişti? Aklını mı kaçırmıştı? Kazığa bağlanarak yakılmayı bekleyen insanlarda böyle durumların ara sıra ortaya çıktığını duymuştu. Korku, zihinlerini allak bullak ederdi.

"Asıl soru ne görmeyeceğindir. İlk olarak bu tepenin üzerinde bir manastır görmeyeceksin. Ara duvarları yerinde kalacak, ama içinde karanlık, rutubetli hücreler, meşalelerin alevleriyle islenmiş dehlizler ya da bodrum katındaki işkence odası olmayacak.

"Manastır yıkılacak mı?"

"Hayır, tam tersine. Yeni bir biçim alacak."

"Bir manastırı neye dönüştürebilirsin ki?"

Cevap gelmeden önce belli bir tereddüde ve kararsızlığa işaret eden kısa bir sessizlik yaşandı. "Tahmin

ediyorum ki benim yardımım olmadan sonunda orayı tanıyacaksın; kesinlikle... tuhaf görünmesine rağmen. Fakat seni hazırlamak için elimden geleni yapacağım. Çok fazla zamanın olmayacak. Geleceğin insanı sersemleten bir etkisi olabilir. Ziyaretin süresince bulunduğun yer bir manastır değil, bir gökyüzü gözlemevi olacak."

Bu sözler üzerine bir şeyler söylemesi gerektiğini, kendisinden beklenenin bu olduğunu biliyordu; fakat tek bir kelime bile söyleyemedi. Karma karışık soru cümleleri kurmaya çalışırken ses telleri titriyordu, ama tamamen tıkanmış olan gırtlağından tek bir ses bile çıkmıyordu. Hiçbir şey söylemeden, boş gözlerle dosdoğru ileri baktı.

Etrafı yeniden saran o sonsuz sessizlik içinde beyaz eldivenli el, bastonu dizlerinin arasına yerleştirdikten sonra siyah cüppenin kıvrımları arasında kayboldu. Kıvrımların içinde bir şey bulması bir dakika kadar sürdü. Ardından avucunun içinde yuvarlak, düz bir nesneyle yeniden ortaya çıktı. Bastonun üzerine oyulmuş kavislerden altın rengi ışıklar yansıdı. Başparmağını nesnenin kenarında hareket ettirdi ve kapak "pat" diye açılıverdi.

El, mahkûma doğru uzandı, fakat mahkûm kımıldamadan öylece duruyordu. Bu, kararsızlık değildi; gırtlağının tıkanmasına neden olan kasılma şimdi bütün vücuduna yayılmıştı. Hareket etmek, herhangi bir şey yapmak istiyordu. Sonsuza kadar orada hareketsiz bekleyemezdi, fakat kasları ona itaat etmeyi tamamen reddediyordu.

"Evet, gitmeden önce bilmen gereken bir şey daha var. Bunun seni memnun edeceğini düşünüyorum. Gözlemevine senin ismin verilecek."

Saati almak için yaptığı hamle tamamen kendi iradesi dışında gerçekleşti. Ayartıcı'nın armağanını kabul eden başka biriymiş gibi geliyordu ona. Sanki, düşüncesizce hareket eden bir günahkârı bunu yapmaması için uyarması gereken, ona bunun delice bir şey olduğunu söylemesi gereken bir izleyendi sadece. Günahkârın ruhu çoktan kaybolduğu için onu zaten dinlemeyecekti, bu yüzden fark etmezdi; aslında günahkâra artık kimse yardım edemezdi.

Saatin camı etrafa parlak bir beyazlık yayarak ışıldadı. Karanlık hücrenin içindeki bu ışık denizcileri uyaran bir deniz feneri, vızıldayan böcekleri kendine çeken bir mum alevi, teleskopun merceğine göz kırpan bir yıldızdı sanki. Ve üzerinde dik açıyla "L" harfi oluşturan iki süslü el duruyordu.

II

SAATİN ışıldayan yüzeyine bakarken, etrafta meydana gelen değişikliklerin farkına varamadı. Hücrenin içinde bir şey parıldadı, hayaletten daha saydam görüntüler gelip geçti ve karşı yataktaki görüntü anında yok oldu.

Dikkatini çeken tek şey yüksekteki parmaklıklı pencereden birdenbire içeri sızan güneş ışığıydı.

Henüz erken değil mi, diye sordu kendi kendine, şaşkınlık içinde gözlerini yukarı kaldırırken.

Fakat mucizelerin zamanı daha yeni başlamıştı. Gözkapakları ışığı algılayana kadar pencere tekrar kararmıştı. İçindeki astronom, imkânsızlığı gün gibi ortada olan bu duruma itiraz etmek için ağzını açtı, fakat ilgi çekici olduğu sürece, bir durumun mümkün olup olmadığını asla umursamayan çocuk yanı baskın çıkarak onu susturdu.

Çocuk, sonunda bu tekdüze kaleydoskoptan sıkılıp da gizemi çözmesi için bilim adamının düşünmesine izin verene kadar aydınlık ile karanlık, kısacık anlar içinde defalarca yer değiştirdi. Tabii ki, sadece bir açıklama vardı. Fakat bunun kabul edilebilmesi için imkânsızın da bir inanç olgusu olarak kabul edilmesi gerekirdi.

Günler ve geceler büyük bir hızla gözlerinin önünde geçip gidiyordu; fakat mantığının ona dayattığı soruları bir türlü soramıyordu. Bu hakkını saati aldığı an kaybetmişti. Zaten, "nasıl" sorusunun bir önemi var mıydı? Eğer, bu, geleceğe seyahat için bir yolsa, varsın olsundu.

Taş penceredeki siyah ve çivit rengi, insanı uyuşturan şimşekler sonunda astronomu bile sıktı. Kendi etrafında döndü... ve ilk önce, zaman içindeki o baş döndürücü akışın durduğunu hissetti. Hiçbir şey hareket etmiyor, her şey durağan, değişmez görünüyordu. Sonra bunun sadece bir yanılsama olduğunu fark etti. Burada ani değişimler olamazdı: manastır duvarları çağlara dayanacak şekilde inşa edilmişti.

Bununla beraber, hücrede dayanıksız malzemeden yapılmış birkaç şey vardı. Karşısındaki yatağın tahtalarının rutubetten gittikçe şişmelerini, sonra parçalanıp yere düşüşlerini ve koca, yassı taşların üzerinde yavaşça biçimsiz yığınlar haline dönüşmelerini seyrederken mıhlanmış gibi ayakta duruyordu.

Oturduğu tahtaların da aynı kaderi paylaştığını fark ettiği an yataktan yere zıpladı. Onların da tamamı talaş yığını haline geldi. Yine de hiçbir şey hissetmemişti: eğer bu ihtimal aklından geçmemiş olsaydı, altında hiçbir şey olmadan, havada sakin sakin oturmaya devam edecekti.

Ahşap kapı çok daha kalındı, fakat çürümenin etkilerine sonunda o da dayanamadı. İlk önce çelik parmaklıklar yerinden oynadı, sonra menteşeler gevşedi, ardından çatlaklar, boşluklar ve oyuklar oluşmaya başladı, ta ki mahkûmun koridora çıkmasını engelleyecek hiçbir şey kalmayana kadar. Hücre bir hapishane olmaktan çıkmıştı. Fakat artık, eşiğin diğer tarafında karanlığı yok etmek için birileri meşale yakmadığına göre özgürlük zifiri karanlıktan ibaretti.

Özgürlük düşüncesi aklıma, burada kalmak zorunda olan, kendisinin ardında bıraktığı o çaresiz mahkûmları getirdi. Her ne kadar ara sıra kendisi dışında bir başkasının varlığına dair yanıltıcı bir his taşısa da, zaman içinde geçirdiği hızlı hareketlilik esnasında elbette onları görmesi mümkün değildi. Geceye ait karanlık anlar boyunca sanki bir şekil, karşısındaki yatağın üzerinde kabarıp duruyordu; fakat bu görüntü, ona herhangi bir anlam yüklemek için yeterli değildi. Gün-

düze ait ışıkların belirişi sırasında bir şey belli aralıklarla önünde titreşiyordu; belirgin ama göz ucuyla görülen ani bir parıltı gibi güç anlaşılabilir bir devinim.

Neye uğradığını anlayamadan tavan bir anda kayboluverdi. Sanki dev bir yaratık, manastırın koca çatısını söküp almış gibi, az önce orada olan tavan tek bir iz bile bırakmadan ortadan yok oldu. Aynı zamanda ince ara duvarların hepsi ortadan kalktı, sadece artık üzerinde hiçbir penceresi olmayan kalın dış duvarlar vardı.

Kafasının üzerinde uzanan bütün bir gök kubbe içinde hızla yer değiştiren gündüz ve geceler, gökyüzünün sadece küçük bir bölümüne tanıklık edebildiği zamanlarda olduğundan çok daha heyecan vericiydi. Bütün bir kâinat telaş içinde sanki ona gizli bir mesaj fısıldıyordu...

Fakat bu mesajı çözmesi için ona zaman verilmemişti. Eskisine benzemeyen tavan gizemli bir şekilde, yok olduğu gibi birkaç dakika içinde tekrar geri geldi. Mahkûm kendini, üzerinde devasa bir kubbenin yükseldiği büyük, kapalı ve boş bir alanın içinde buldu. Sadece katedrallerin böyle çatıları olur, diye düşündü, fakat burası kesinlikle bir katedral değildi; yukarıyı, merkezdeki açıklığı işaret eden geniş silindir bir yana, katedrallerde kubbelerin ortalarına açılmış büyük delikler de olmazdı.

Herhangi bir yavaşlama olmadığı için yolculuğun sona erdiğini fark etmedi; hepsi bir anda olup bitmişti. Kafasının üzerinde uzanan tonozun içindeki boş açıklığa baktı. Sürekli yer değiştiren aydınlık ve karanlığın,

sonunda durmuş olduğunu fark edene kadar kalbi defalarca attı. Gözlerinin içine dolan karanlık gökyüzü, sadece dağların görünmeyen zirvelerinde rastlayabileceğiniz yıldız kümeleri ile bezenmişti.

Elinin içinden gelen bir tıkırtı sesi, bedenine hakim olan uyuşukluk halinden onu silkeleyip aldı. Bütün bir olay süresince açık olan avucundaki saat aklından tamamen çıkıp gitmişti. Sihir işi tamamlandığına göre saat artık kapanmıştı. İlk aklına gelen onu cebine koymak oldu, sonra elinde tutması gerektiğine karar verdi; eğer bunu yaparsa kabul edilmez bir saygısızlık sergilemiş olacaktı.

Büyük alanın yarı karanlığı içinde ağır ve ürkek hareketlerle kendi etrafında dönmeye başladı. Görüş alanına amaçlarının ne olduğu hakkında hiçbir tahmin yürütemediği nesneler girip çıktığı zaman Ayartıcı'nın sözlerini hatırladı; her şey bittiğinde, bulunduğu yerin bir gökyüzü gözlemevi olduğunu kendiliğinden anlayacağını söylemişti. Ayartıcı ona olduğundan fazla değer vermiş olmalıydı. Burada aşina olduğu hiçbir şey yoktu; teleskop, sekstant, yıldız haritası ya da gezegen sisteminin pirinçten bir modeli yoktu.

Bunların yerine, daire şeklindeki duvarın büyük bir bölümü sıra dışı pencerelerle kaplıydı. Çeşitli renklerle parlıyorlardı, fakat karanlık olduğuna göre bu, dışarıdan gelen bir ışık olamazdı. Üzerlerinde bazı biçimler hareket ediyordu. Daha iyi görebilmek için büyük bir dikkatle duvarın bir kısmına kadar gitti. Biçimler, mavi ya da kırmızı zeminler üzerinde gözün görebildiği yere kadar ilerleyen ve bir uçta görünürken di-

ğer uçta kaybolan yatay sıralar halindeki sarı renkli rakamlara dönüşüyorlardı. Gerçi yazıları yazan aygıt görünürde bir yerlerde değildi.

Aniden arkasında beliren kısık sesler olmasaydı, anlamlarını kavramaya bile çalışmadığı bu parıltılı gösteriyi seyrederken uzun bir süre öylece orada duracaktı. Tam bir şaşkınlık içinde irkildi. İlk anda hissettiği tek şey bir yerlere saklanma dürtüsüydü, fakat bunun için zaman yoktu. Arkasını döndüğü zaman birkaç adım uzağında, biri kadın, biri erkek, uzun boylu iki kişinin uzun, beyaz cüppeler içinde, alçak sesle konuşarak ona doğru ilerlediklerini gördü.

Onu görmüş olmalıydılar. Afallamış ve uyuşmuş bir şekilde tam önlerinde durduğu için onu görmemeleri mümkün değildi. Fakat dikkat çekici varlığına rağmen sanki tamamen görünmezmiş gibi, ona en ufak bir ilgi göstermeksizin yanından geçip gittiler. Şakakları deli gibi zonklarken, bu imkânsız duruma alışmaya çalışarak, orada, öylece kıpırdamadan durdu.

Beyazlar içindeki figürler, diğerlerinden gözle görülür bir oranda daha büyük olan, ışıklandırılmamış bir pencereye doğru yöneldiler. Pencerenin altındaki çıkıntılardan bazılarına dokunmaya başladılar. Pencere aniden aydınlandı, fakat diğerlerinde olduğu gibi üzerinde sayılar akıp gitmiyordu. Nihayet, mahkûmun anlamlandırabildiği bir şeyler ortaya çıkmıştı. Yıldız tarlası daha yoğun, daha parlak ve daha net görünüyordu. Aslında kendi küçük teleskopunda gördüğünden daha farklı değillerdi.

Penceredeki ile teleskoptaki görüntü nasıl aynı

olabilirdi ki? Bu ne tür bir pencereydi? Hemen ardından yanıt geldi, fakat inanmak için kendini hazır hissetmesi uzun zaman aldı. İki kişi çıkıntılara dokunmaya devam ettiler ve görüntü yavaş yavaş değişmeye başladı. Ortaya çıkan değişiklik tek başına çok açıktı, fakat bunu nasıl gerçekleştirdiklerini bir türlü çözemiyordu. Kendi teleskopunu ağır ağır yukarı kaldırdığı zaman da aynı etkiyi elde edecekti; bazı yıldızlar yukarıda belirirken bazıları alt kenarda kaybolacaktı. Fakat burada pencere kesinlikle kıpırdamıyordu.

Sonra arkasında bir şeylerin vızıldadığını duydu. Çok zayıf, sanki uzaktaki bir arının sesi gibiydi. Önsezinin yol açtığı gerginlik haliyle ensesine iğneler batmasaydı, muhtemelen arkasını dönmemiş olacaktı. Tam arkasında bir şeyler oluyordu, büyük bir şey hareket ediyordu.

Nasıl hareket ettiğini anlayamasa da, kubbenin içindeki aralığın alt tarafında dikey bir şekilde duran ağır silindir, en üst noktaya doğru yavaş yavaş yükseldi. İpler ya da bir vinç yardımı olmaksızın kendiliğinden yükseliyor gibiydi.

Silindir, yaklaşık yetmiş derecelik bir açıyla durmadan önce, mahkûm neler olup bittiğini anlayıverdi. Demek ki, Ayartıcı ona o kadar da fazla değer vermemişti. Her ne olursa olsun bu sadece o mekândaki oranlarla ilgili bir meseleydi. Teleskop, aşırı büyük olsa da, gerçek teleskop gibiydi. Asıl anlayamadığı merceğin yerinin değiştirilmiş olmasıydı. Bulunabileceği tek yer olan silindirin alt kısmı yerine herkesin bakabileceği büyük bir pencere gibi, duvarda duruyordu.

Üzerindeki resim kısa bir süre sabit kaldı, sonra yeni bir değişim başladı. Hareketsiz durmasına rağmen teleskop sanki havada inanılmaz bir hızla dönüyormuş gibi merceğin bütün kenarlarında yıldızlar uçuşmaya başladı. Teleskop ulaşılmaz sonsuzluğa erişerek karanlık enginliğin derinliklerine sızdı.

İnsana haz veren, sersemletici bir etkisi vardı. Sonra, bu yetmiyormuş gibi etrafta müzik yankılanmaya başladı. Beyazlar içindeki kadın, bir ara, daha ufak olan bir pencerenin yanma gitti ve bir şeye dokundu. Aynı anda her taraftan, o cennet melodisinin billur sesi yankılandı. Ortalıkta herhangi bir müzisyen ya da müzik aleti göremiyordu. Ne olup bittiğini anlayamıyordu, ama umursamadı. İnsanın hayatı boyunca belki sadece bir kere tecrübe edebileceği şeyi yaşıyordu: göğe yükselme.

İnsanı heyecanın doruğuna çıkaran iki olay birleşerek bir bütün oluşturdu. Resmin ortasındaki tek bir nokta gittikçe yayılarak büyümeye başladı. Önce, etrafındaki sayısız yıldız gibi bir yıldız şeklindeydi, sonra bir çembere dönüştü, daha sonra bir halka ve en son tüm pencereyi kaplayan dantel gibi bir çiçek halini aldı. Sarı çekirdeğin –Yaratıcının kendi gizli gözü– gül rengi, buğulu taç yapraklarını açarak ortaya çıkışını keyif dolu bir duygu patlamasıyla selamlayan müzik dalga dalga yükseldi.

Etrafındaki her şey aniden donup ortalık sessizleştiğinde, hiçbir hayal kırıklığı yaşamadı. Bunun olacağını, saatin kapağının tekrar açılması gerektiğini biliyordu. Bu ani değişim anı mükemmeldi. Tanrı'nın görün-

mesi gerçekleşmişti az önce. Bundan daha muhteşem bir şeyi umut etme cesaretini bile göstermiş miydi acaba?

Dönüş yolculukları gidişlerden hep daha kısa gibi gelir insana. Zamanı yavaşlatacak sürprizler ve mucizeler artık yoktur. Daha önce tanıklık ettiği olaylar dizisinin tersine akışını, kubbenin yok oluşunu, demir parmaklıklı pencerelerin geri gelişini, kapı ve yatakların yeniden biçimlenmesini, gündüz ve gecelerin ani yer değiştirmelerini seyrederken, dehşete kapılmış olmasına rağmen düşünceleri başka yerdeydi.

Gittikçe önemli bir soruya dönüşen karman çorman düşünceleri...

Tıpkı geleceğe ulaştığı zaman olduğu gibi yolculuk yine aniden sona erdi. Yanıp sönen ışıklar hâlâ gözlerini kamaştırırken, ilk başta hücrenin karşı tarafında birinin olup olmadığını seçemedi. Dehşetin buz gibi parmakları göğsünü sıkıştırmaya başladı. Ya artık orada değilse? Ya kendisiyle sadece bir oyun oynadıysa? Bu tam da Ayartıcı'ya uyan bir davranıştı. Demek ki bunu asla öğrenemeyecekti...

"Evet?" diye soran yumuşak bir ses geldi karanlığın içinden.

İç rahatlığıyla çıkardığı sesi boğmaya çalıştı, fakat gecenin kasvetli sessizliği içinde bu boş bir çabaydı. "Gözlemevine benim adımın verileceğini söylemiştin, öyle değil mi?" Dolambaçlı konuşmak için zaman yoktu; konuya doğrudan girmeliydi.

"Evet."

"Neden?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Yaptığım buluş nedeniyle mi, yoksa iddialarımdan vazgeçmeyip kazıkta yakıldığım için mi?"

"Daha çok fedakârlık olgusu öne çıksa da, her ikisi için. Biliyorsun, yaptığın buluşun az önce ziyaret ettiğin çağda sadece tarihi değeri var. Çürütülmedi ama ikincil, önemsiz bir değeri var. Neredeyse unutulmuş. Senin de gördüğün gibi işler fazlasıyla ilerlemiş. Fakat senin yakılmış olman unutulmayacak."

Manastırın içerlerinde bir yerden şiddetli ayak sesleri geldi. Bunlar sadece iki nöbetçiye ait olamazlardı. Koridorlarda daha büyük bir topluluk yürüyordu.

"Bu, başka seçeneğim olmadığı anlamına mı geliyor?" diye sordu mahkûm aceleyle. "Gözlemevine benim ismim kazıkta yakıldığım için verilecekse, o zaman ister istemez, kaderden hiçbir şekilde kaçış yolu olmadığı sonucuna varabiliriz. Fakat hâlâ yapabilirim. Özgür irademhâlâ var. Geliyorlar. Yaptığım buluştan vazgeçmemi istedikleri zaman evet dersem? Bu beni kazığa bağlanmaktan kurtaracak, ama geleceği de değiştirecek, öyle mi? Ve gelecek değiştirilemez, kendi gözlerimle gördüm."

Ayak sesleri kısa bir süre durdu ve sonra uzak bir hücreye ait demir parmaklıklı kapı, koridorlarda acı bir sesle yankılanarak açıldı.

"Doğru. Gördüklerini değiştiremezsin. Ve tanıklık ettiğin tek şey, hiçbir şekilde müdahale edemeyeceğin karşı konulması imkânsız olan bir şeydi. Buna rağmen gözlemevine senin adının verilip verilmediğini görmedin."

Mahkûm bir şeyler söylemek için ağzını açtı, fakat tek bir kelime bile çıkmadı. Tam o sırada görme kabiliyeti iyice geri döndü, böylece seher vaktinin, yüksek pencereden içeri dolan bulanık ışığı altında ziyaretçisinin ana hatlarını artık seçebiliyordu. Sanki başının üzerinde uzun bir nesne varmış gibi kafası uzamıştı.

"Eğer düşündüğün buysa, hayır, seni aldatmadım," diye devam etti. "Kazığa bağlanarak yakılırsan, ismin gözlemevine verilecek. Eğer yakılmazsan başkasının ismi verilecek. Senden daha cesur öğrencilerinden biri, mesela. Önceden belirlenen bir şey yok. Neler olacağını kendi özgür iraden belirleyecek. Alevler içinde korkunç bir şekilde ölmekle, bir avuç öğrencinin aşağılamaları ve belki biraz vicdan azabı yüzünden huzuru kaçan ama Kilise'nin kanatları altında yaşamını sürdüren bir saray astronomunun tövbekâr hayatı arasında seçim yapacaksın: kendi gururunu tatmin etmek ya da gözlemevine kimin adının verileceğinin çok da önemli olmadığına dair akıllıca bir mantık yürütmek. Sana imrendiğimi söyleyemem. Kolay bir seçim değil."

Gürültülü ayak sesleri hücre kapısının önünde durdu ve büyük kilide bir anahtar sokuldu.

"Vereceğim kararı biliyorsun, değil mi?" dedi mahkûm yumuşak bir sesle, acele ederek. Bu bir sorudan çok bir açıklamaydı.

"Biliyorum," diye yanıtladı kibar ses.

Paslı menteşelerden keskin ve kulak tırmalayan sesler geldi. Küçük hücrenin içine önce, elindeki meşaleyi havaya kaldırmış iri bir gardiyan, ardından üzer-

lerinde yüksek rahiplik mevkiine işaret eden mor cüppeler olan iki engizisyon sorgu yargıcı girdi. En son giren asker de elinde bir meşale tutuyordu. İçeride daha fazla yer olmadığı için diğer üç asker koridorda beklemek zorunda kaldı.

Mahkûm puslu ışığın arasından gözlerini iyice kısarak karşı yatakta oturan figüre baktı. Kafasındaki tuhaf nesne silindirik bir şapkaydı ve eğik gölgesi adamın yüzünü tamamen gizliyordu.

Ziyaretçisinin orada oturuyor olacağını tahmin etmemişti. Diğerlerinin kendisini görmesine izin verecek miydi? Fakat sanki orada değilmiş, sanki görünmez biriymiş gibi kimsenin dikkatini çekmedi. Normal şartlar altında bu durum mahkûmun kafasını allak bullak edebilirdi, fakat az önce yaşadığı olaylar yüzünden bu durumu son derece doğal karşıladı.

"Lazar," dedi birinci papaz, resmi bir ses tonuyla ona seslenerek, "sana son kez soruyoruz: sapkın fikirlerinden vazgeçip pişmanlık içinde Kutsal Ana Kilise'mizin öğretilerini kabul ediyor musun?"

Mahkûm, siyahlar içindeki figürden gözlerini alamıyordu, fakat adam bir heykele dönüşmüştü. Beyaz elleri bastonunun tepesine dayalı, uykuya dalmış yaşlı bir adam gibi başı öne eğilmiş sessizce oturuyordu. Sanki tüm bu olanların kendisiyle hiçbir alakası yokmuş, en ufak bir ilgi duymuyormuş gibi kayıtsız görünüyordu. Sessizlik, tedirginlik ve beklenti halinden daha yoğundu.

Ve sonunda, saray astronomu ağır hareketlerle sorgu yargıçlarına doğru döndü ve kısa cevabını verdi.

ANTİK DİLBİLİMCİ

I

YAŞLI kadının irkilmesine neden olan kapı vuruşu sessizlik içinde şiddetle yankılandı.

Ofisin kapısına doğru yaklaşan ayak seslerini duymamıştı. Yine uyuyakalmış olmalıydı. Başı öne eğik, çenesi göğsünde olduğu için yuvarlak, tel çerçeveli okuma gözlükleri burnunun ucuna kaymıştı. Lamba ışığının aydınlattığı masasının üzerinde duran kitap açıktı, fakat hâlâ sersem gibi olduğu için adını hemen hatırlayamadı. Kendisini tedirgin hissetmesine neden olan bu şekerlemeler gittikçe sıklaşmaya başlamıştı. Bu tedirginlik, birilerinin onu böyle uygunsuz bir durumda bulma ihtimalinden kaynaklanmıyordu. Bundan korkmuyordu, çünkü artık kimse onu ziyaret etmiyordu. Meslektaşları bir yana öğrencileri bile gelmiyordu. Kendisini tam bir utanç abidesi olarak görüyordu.

Kapı tekrar vuruldu. Kesik kesik ve her nedense çekingen, biraz da tereddütlüydü. Kesinlikle, ilk vu-

rulduğu kadar şiddetli değildi. Günün hangi vakti olduğunu merak ederek şaşkınlık içinde etrafına bakındı. Ofisindeki tek pencere, çatı penceresine bakıyordu, fakat çatıdan bodrum katına kadar binanın tam ortasından geçen dar boşluk en güneşli günlerde bile karanlık olduğu için bu isim çok da uygun düşmüyordu.

Zamanı anlamak için daha basit bir yol vardı, fakat masasının üzerini kaplayan küçüklü büyüklü dağınık eşya arasında kol saatini bulması en az birkaç dakikasını alacaktı. Ve her kim olursa olsun ziyaretçisini o kadar bekletemezdi. Ziyaretçiler çok nadir gelirlerdi ve bu yüzden onun için çok değerliydiler.

"İçeri girin," dedi kadın. Sonra, çok yumuşak bir tonla söylediğini düşünerek daha yüksek sesle tekrarladı: "İçeri girin."

Kapıda beliren kişiyi tanımıyordu. Koridordan gelen floresan ışığı adamın sırtını aydınlatıyordu, fakat ışık ön tarafında da parlıyor olmasına rağmen kadın masanın üzerinde bir yerlere gömülmüş olan gözlükleri olmadan onun kim olduğunu anlayamıyordu. Bulanık görüntü hakkında kesin olarak emin olduğu tek şey, onun siyah pelerin giymiş uzun boylu bir adam olduğuydu.

Birkaç saniye kim olabileceği hakkında düşündü, fakat bu eşkale uyan hiç kimse aklına gelmiyordu. Yine de bunun hiçbir anlamı yoktu. Geçen yıllar boyunca gittikçe artan bir emin olma duygusuyla hafızanın son derece güvenilmez bir kaynak olduğunu öğrenmişti. Özellikle de yakın geçmiş söz konusuysa. Geçmiş ne kadar uzak olursa o kadar netleşiyordu, ki mes-

leği açısından bu son derece uygun bir durumdu. Fakat hiçbir şey fark etmezdi; ziyaretçi konuşmaya başladığı zaman her şey ortaya çıkacaktı. Yüzleri hatırlama konusunda zorluk çekiyordu, ama bir sesi asla unutmazdı. Muhtemelen bir tek bu sayede bunaklığım o utanç verici maskesinden kurtulabiliyordu.

"Sizi bulmak kolay olmadı. Kendinizi tamamen bu bodrum katına kapatmışsınız." Bu sesi daha önce hiç duymamıştı. Derinden ve uzata uzata, neredeyse melodik bir tonda çıkıyordu. İnsanları seslerinden tanıma yeteneğine sahip olmadan bile böyle bir sesi hatırlamamak mümkün değildi.

"Ah, hiç fark etmez. Kimse seni aramıyorsa, bulunduğun her yer aynıdır. Fakat siz doğru yerde olduğunuzdan emin misiniz?"

"Burası antik dilbilimcilerin ofisi, öyle değil mi?" Bu, sorudan çok bir açıklamaydı.

"Evet. Daha doğrusu ondan geriye ne kaldıysa. Mutlu günlerimizde, üzerinde aynen öyle yazan pirinçten bir tabela bile vardı, fakat buraya taşındığımız günden bu yana kimse onu asmaya tenezzül bile etmiyor. Eğer bunu benim yapmamı bekliyorlarsa, o başka."

Kapı eşiğinde durmaya devam eden ziyaretçi, hayli küçük olan karanlık odada etrafa şöyle bir göz attı. Duvarların üçü de metal raflarla kaplıydı. Üzerlerindeki kitap ve dergiler düzenli bir şekilde yerleştirilmek bir yana, üst üste yığılmış, hatta fırlatıp atılmışlardı. Pencere yanındaki dördüncü duvarın bir kısmını, sıcak su boruları olan alçak tavana doğru yükselen dar bir vitrin kaplıyordu. İçi ufak heykeller, kırılmış çöm-

lek parçaları ve basit taş aletlerle doluydu. Vitrin sanki bir çeşit ardiyeymiş gibi, biri diğerinin tepesinde duran nesneler düzensiz biçimde yerleştirilmişlerdi. Masanın yanındaki pencerenin altındaki, üzeri gazeteyle kaplı arkalıksız, ahşap bir sandalyenin üzerinde siyah bir su ısıtıcısı duruyordu. Gazetenin üzerinde, oksijensizlikten ölmüş tropikal balıklara benzeyen bir sürü kullanılmış çay poşeti vardı.

"Tam hayal ettiğim gibi," dedi adam sonunda.

"Hayal ettiğiniz gibi mi?" diye sordu şaşkın bir ifadeyle, yaşlı kadın.

"Evet. Ofisiniz. Çalıştığınız yer."

Kadın, baktığı yere daha iyi odaklanmaya çalışarak gözlerini kıstı. "Bunu bir iltifat olarak mı yoksa kınama olarak mı algılamalıyım?"

"Elbette, bir iltifat olarak. Başka ne olabilirdi ki? Ben sizin hayranlarınızdan biriyim."

Önce nasıl tepki vereceğini bilemedi. Okuma gözlüklerini yavaşça gözünden çıkararak masanın üzerine koydu. Nihayet konuştuğu zaman sesi oldukça ciddiydi. "Eğer bu bir çeşit şakaysa, çok yersiz olduğunu söylemek zorundayım."

"Neden bunun bir şaka olduğunu düşünüyorsunuz?"

"Benim hayranım yoktur. Şimdiye kadar da hiç olmadı."

"Fakat yaptığınız araştırma bunu kesinlikle hak ediyor."

Kadın, uzun zaman oturuyor olmaktan dolayı her tarafının uyuştuğunu hissederek sandalyesinden ayağa

kalktı ve diğer gözlüğünü bulmak için masanın üzerindeki eşyaları altüst etmeye başladı. Dakikalarca gözlüğü aradı, bulamayınca kızgın bir tepkiyle elini salladı, bulanık bakan gözlerini kapıya doğru çevirerek planladığından daha sinirli bir ses tonuyla: "Ah, içeri girin, Tanrı aşkına. Siz koridordayken konuşamayız," dedi.

Adam içeri girdi, ardından kapıyı kapattı ve nereye oturacağını bilemeden olduğu yerde durdu. Masanın önünde başka bir sandalye daha vardı, fakat üzerinde lime lime olmuş dosyalar, onların üzerinde de taştan kocaman bir figür duruyordu; iyi bir hayal gücünün yardımıyla kambur bir kadın gövdesi gibi görünebilirdi.

"Onu, herhangi bir yere koy, hiç fark etmez," dedi adamın ne yapacağını bilemediğini fark ederek.

Sanki ellerinde bir çeşit kutsal emanet tutuyormuş gibi büyük bir özenle kadının dediğini yaptı. Oturduğunda sandalyenin yayları feryat ederek gıcırdadı.

Şimdi adam, kadına daha yakındı ve masanın üzerinde duran lambanın ışığı sayesinde kısmen daha aydınlık görünüyordu. Böylece, kadın gözünde diğer gözlükler olmadan da daha önce fark edemediği bazı belirgin ayrıntıları seçebiliyordu. Adam, melon şapkasını, süslü tepesi olan bastonunu ve beyaz eldivenli ellerini kucağına koydu. Kadın, nasıl giyineceği hakkında çok fazla kafa yormaz ve diğer insanların ne giydiğine dikkat etmezdi, fakat adamın tarzını oldukça garip bulmuştu. Sanki eski zamanlardan kalma bir tiyatro sahnesinden gelmiş gibi, diye düşündü, kendi kendine gülümseyerek.

Adam hiçbir şey söylemeden orada öylece oturdu ve ona baktı. Kısa bir süre sonra kadın adamın meraklı bakışları karşısında huzursuz hareketlerle kıpırdanmaya başladı. Yabancıya ne söyleyeceğini düşünürken, istem dışı bir hareketle kır düşmüş saçlarını düzeltti. İçeri girmesini neden istemişti? Hayran! Sanki kendisi o kadar saf ya da mağrurdu.

"Demek antik dilbilimiyle ilgileniyorsunuz?"

"Evet, fazlasıyla."

"Neden?"

Adam hemen cevap vermedi. Parmaklarını yavaş hareketlerle, elinde duran melon şapkanın yumuşak kenarında gezdirdi. "Bütün bir hayatını bu meslek dalına adamış biri için ne kadar sıradan bir soru," diye konuştu sonunda.

"O kadar da sıradan değil," diye cevap verdi kadın. "Bütün bir hayatımı antik dilbilimi için boş yere harcamış olduğum gerçeği bana bu soruyu sorma hakkını fazlasıyla veriyor."

"Hayatınızı boşa harcadığınızı mı düşünüyorsunuz?"

Lambanın dış tarafına düşen adamın bulanık yüzüne baktı. Yaşını tahmin edemiyordu. Sesi güvenilir bir gösterge değildi. Sadece bu veriye dayanarak onun hem kırklı, hem de yirmili yaşlarda olduğu söylenebilirdi. Kadın, adamın iyiliği için, onu yirmili yaşlarda zannetmesini ümit etti; gördüklerini unutması daha kolay olurdu. Keşke o yaşlarda kalbine söz geçirebilecek kadar şanslı olsaydı.

"Etrafınıza tekrar iyice bir bakın. Bir zamanlar ar-

diye olarak kullanılan küçücük bir bodrum katındasınız ve burası birkaç ay içinde emekli olduğumda eski işlevine geri dönecek. Bu eşyaları yanımda götüremeyeceğime göre kitaplar ile sanat eserlerinin hepsi bir kenara atılacak. Faydası yok. Yanımda götürsem de fark etmez. Ben öldükten sonra her şey çöp yığınına dönecek. Orası, antik dilbilimine adanan bir hayatın başarısına dair en iyi kriter. O yüzden lütfen tavsiyemi iyi dinleyin; ilgilenecek başka bir şeyler bulun. Herhangi bir şey. Tarihöncesi çağlara ait dilleri ve uzak geçmişi aklınızdan çıkarın. Modern bir dünyada kim eski dillerle ilgilenir ki? Geleceğinizi boş yere mahvetmeyin."

"Geçmiş ve gelecek, evet," diye yanıtladı düşünceler içinde kaybolan ziyaretçi. Adam, bir an duraksadı ve kadın adamın yüzünde hafif bir gülümseme belirdiğini sandı. Fakat emin olamadı. "Elde ettiklerinizi değerlendirmek için kullanılabilecek başka kriterlerin de var olduğunu düşünüyorum," dedi büyük bir kararlılıkla, tıpkı ne hakkında konuştuğunu çok iyi bilen biri gibi.

Kadın meraklı gözlerle ona baktı. "Mesela, ne?"

"Eğer siz olmasaydınız, antik dilbilimi diye bir bölüm asla kurulmayacaktı."

"Muhtemelen, öyledir fakat bunun ne yararı var ki? Tüm bu yıllar içinde kaç tane yeni öğrencim oldu biliyor musun?"

Bunu bir soru olarak algılamadığı çok açıktı ve cevap vermedi. Omzunu bile silkmedi.

"Sekiz öğrenci. Ve bu çok uzun zaman önceydi,

neredeyse çeyrek yüzyıl oldu. Ortalama üç buçuk yıl eder. Ve üç kişiden en fazla ikisi çalışmalarını bitirebildi. Bazen bitiren bir kişi bile olmazdı. Fakat çok katı olduğum için değil. Aksine..." doğru kelimeyi bulmak için bir an duraksadı, "...sınavlarda oldukça hoşgörülü olduğum söylenirdi. Bu, meslektaşların arasında, adımın çıkmasına neden oldu. Sadece dil kökünün teknik biçimlerini öğretmekle kalmayıp aynı zamanda ilgilerini, çok daha az sıkıcı bir konu olan ilk insan topluluklarına çekmek için elimden geleni yapmış olmama rağmen, gençler sırf hayal kırıklığına uğradıkları için kolayca vazgeçtiler. Öyle ya da böyle bu ikisi birbirinden ayrılmaz. Fakat hiçbir şey işe yaramıyor gibiydi. Antik dilbiliminde uzmanlaşmaya karar verirlerken beklentilerinin ne olduğunu hiç anlayamadım. Kimse onları bunu seçmeleri için zorlamadı."

"Öğrencilerin verdiği zayıf yanıtlar yüzünden kendinizi suçlayamazsınız. Geçmişle özellikle ilgilenilmeyen bir zamanda yaşadığımızı kendiniz söylediniz."

Kadın kısa bir süre gözlerini kısarak ona baktı ve sonra adamın rahatlatıcı sözlerine kulak asmadan düşüncelerini sıralamaya devam etti.

"Son dört yıl benim bölümüme kimse kaydolmadı. Eğer ders verecek birileri yoksa doçentlik pozisyonunuzu nasıl koruyabilirsiniz? Yalnızca idare sana karşı müşfiktir. Bunu yapmak zorunda değillerdi. Eğer bu kadar yaşlı olmasaydım muhtemelen yapmazlardı da. Beni kovmaları son derece doğal bir hareket olacakken, sırf bölüm başkanı beni destekleyecek kadar nazik bir insan olduğu için burada kaldım. Bu yaşımda

gidecek hiçbir yerim olmadığını biliyordu. Ben de bunu biliyordum, böylece gururumu bir kenara bırakıp beni bu odacığa yerleştirmelerine izin verdim. Hediye atın dişine bakılmaz, özellikle de merhamet duygusuyla verildiyse."

Tüm bunları bir yabancıya anlatma nedenini merak ederek konuşmayı kesti. Hem kendini, hem de karşısındakini zor duruma sokuyordu. Fakat bu mesele adamı da ilgilendiriyordu. Antik dilbilimi hakkında birtakım ideallerle buraya gelmişti, öyle değil mi? Madalyonun öteki yüzünü görmeden ilerlemesine izin vermek adil bir davranış olabilir miydi? Kesinlikle olamazdı. Ne olursa olsun, uzun zamandır bir başkasıyla konuşarak içindeki acıyı dökme fırsatı olmamıştı. Artık öğrenciler yoktu ve meslektaşları neredeyse açıkça ondan kaçıyorlardı.

"Şu anda ücretli izindeyim. Bu, mesleki pozisyonumda emeklilik yaşıma gelmem için son fırsattı. Bana kolaylıkla izin verildi. Daha doğrusu bu bir hediyeydi. Normalde olması gerektiği gibi bir araştırma planı bile sunmak zorunda kalmadım. Üzerinde çalışacağım bir proje yok. İstemediler bile. Artık benden kimse bir şey beklemiyor."

"Ama siz zaten çok şey yaptınız. Antik dilbilimi üzerine önemli bir sürü inceleme yazısı yazdınız. Bu fazlasıyla yeterli değil mi?"

Kadının bulanık gören gözleri, önündeki masayı kaplamış olan eşya yığını üzerinde gezindi. Bir ziyaretçisi olacağını bilseydi ofisi biraz derleyip toparlardı. Aslında etrafındaki bu dağınıklık yüzünden ara sıra

kendi kendine sitem etmiyor da değildi, fakat kafasını toparlayıp da bu konuyla ilgili herhangi bir şey yapamıyordu. Onu harekete geçirecek hiçbir şey yoktu. Birkaç ay içinde oradan ayrılacağına göre bunun ne anlamı vardı? O zaman bu ruh hali bütün bir hayata yayılmaz mıydı? Her şey gelip geçiciyken niye çaba sarf etmeliydi? Cevabı eskiden biliyordu, o zaman oldukça aşikâr ve reddedilemez görünüyordu. Şimdi üzerinden hayli zaman geçtiği için belirsiz ve karanlık bir hal almıştı.

"Biraz çay ister misiniz?"

Adam, hemen yanıt vermedi. Tereddütlü bir hali vardı. "Hayır, teşekkür ederim," dedi sonunda.

Tam o anda kadın, sadece bir tane çay fincanı olduğunu fark etti. Eğer adam onun teklifini kabul etseydi, kendisi çaysız idare edecekti ki bu onun için kolay olmayacaktı. Tam bir bağımlı olmuştu. Yıllar önce, yüksek tansiyon yüzünden doktor ona kahveyi bırakması gerektiğini söylediği zaman, sürekli sıcak bir şeyler yudumlama alışkanlığını bastırmak için çay içmeye başlamıştı. İçtiği çay günde yedi fincanı bulunca çok ileri gitmiş olduğunu fark eder, artık iş işten geçmiş olurdu.

"Ben içeceğim. Sizin için fark eder mi?"

"Hayır. Hiç önemli değil."

Topallaya topallaya yürürken yolunun üzerindeki su ısıtıcısını alarak pencerenin yanındaki küçük, çatlak seramik lavabonun yanına gitti. Gözlükleri olmadan çok iyi görememesine karşın, çay yapmak için onlara ihtiyacı yoktu. Bu basit hareket dizilerini o kadar

fazla yinelemişti ki tamamen karanlık bile olsa becerebiliyordu.

"Aslında çalışmalarımda sağlam verilere dayanan hiçbir şey yok," dedi kadın alçak bir ses tonuyla ve elektrikli ocağı fişe takıp sandalyesine geri döndü. "En iyi ihtimalle deneyimlerle kazanılmış tahminlerden ibaret olduğunu söyleyebilirim."

Birkaç dakika boyunca duyulan tek şey su ısıtıcısının kenarındaki bir sürü çatlaktan ince yollar halinde sızan ve sıcak plakaya değdikleri zaman buharlaşan suyun sesiydi.

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu ziyaretçi en sonunda.

"Öğrencilerime ilk anlattığım şeyin ne olduğunu biliyor musunuz? Bu sayede nasıl bir şeyin içine dahil olduklarını daha baştan öğrenirlerdi. Antik dilbilimi kesin verilere dayanan bir bilim dalı değildir. Daha doğrusu araştırma konusu eksik olduğu için bir bilim dalı olamaz. Tarihöncesi çağlara ait dil çok uzun zaman önce öldü. Ona dair kesin hiçbir delil yok. Dolaylı olarak elde ettiğimiz deliller bile son derece yetersiz. Tek yaptığımız şey, az çok sorgulanabilen tekrar yapılandırmalardır. Özgün halinin ne şekilde meydana geldiği bilinmeyen bir mozaiği yeniden düzenlemeye çalışıyoruz ve doğru taşları kullanıp kullanmadığımızdan bile emin değiliz."

"Fakat hem yaşayan dillerin, hem de iyi korunmuş ölü dillerin, Tarihöncesi çağlara ait dile dair birtakım izler taşıdığını en inandırıcı donelerle siz ortaya koymadınız mı? Her ne şekilde olursa olsun bu çok doğal.

Hepsi o dilden doğdu, öyle değil mi?"

"İnandırıcıydı, evet. Belki. Yine de, tam olarak ikna etmeyi asla başaramadığım biri var. Umursadığım tek kişi."

"Kim o?"

"Kendim, Tabii ki."

Su ısıtıcısı aniden ıslık çalmaya başladı. Kadın, ağır ağır ayağa kalktı, ısıtıcının fişini çektikten sonra masanın üzerindeki yarısı boş olan sarı kutunun içinden ufak bir çay poşeti aldı, ısıtıcının küçük kapağını kaldırdı. Buhar yakmasın diye elini geri çekerek dışarı hücum eden buhar bulutlarının dağılmasını bekledi ve çay poşetini kaynayan suyun içine attı.

"Çay poşetini hemen koymamak gerektiği söylenir. Eğer su çok sıcaksa çayın kokusunu yok edermiş. Fakat benim bekleyecek sabrım yok."

"Kendinize haksızlık ediyorsunuz. Bütün bir ömrünüzü verdiğiniz araştırmalarınızdan şüphe etmemelisiniz. Sadece harcadığınız o büyük çabayı düşünün."

"Başka ne yapabilirim? Kendimi mi aldatayım? Kendi kendime sürekli, sırf çok fazla çaba sarf ettim diye her şeyin anlamsız olamayacağını mı tekrarlayayım? Fakat tek başına çaba, başarıyı hiçbir şekilde garanti etmez. Ama yine de şüpheden daha kötüsü var. Benim için en zoru şüpheyi asla yok edememek; Tarihöncesi dile ne kadar yaklaştığını öğrenmenin hiçbir yolu yok. Fakat bu yüzden suçlanacak kimse de yok. Böylece seçtiğim alanın en yasak bölgesine girdiğimi baştan beri biliyordum."

"Geçmişe geri gitmeniz söz konusu değilse."

Kadın kısa bir an ona gülümsedi. "Evet, eğer geçmişe geri gitmem söz konusu olmazsa. Böyle bir fırsat için en ufak bir tereddüt bile duymadan ruhlarını şeytana satabilecek insanlar tanıyorum. Bütün tarihçiler. Uzun zaman önceki tarihleri takıntı haline getirmiş benim gibi insanlar. Fakat bunun için ne ruh yeterli bir bedeldir, ne de şeytanın kendisi o kadar güçlüdür. İkinci söylediğim daha olası. Ne yazık ki geçmişe geri dönmek diye bir şey yok."

"Olsaydı, şeytanın teklifini kabul eder miydiniz?"

Bir süre konuşmadan adama baktı, sonra fincanını yıkamak için ayağa kalktı ve çay koydu. Masaya döndüğü zaman üzerinde elektrikli ısıtıcı olan sandalyeyi kaplayan gazete üzerinde can çekişen yeni bir buğulama balık duruyordu.

"Şeytanın beni tercih edeceğini zannetmiyorum. Benim gibi zavallı, tükenmiş bir ruhtan nasıl faydalanabilir ki?"

"Belki ruhunuzu bile istemez."

"Ah, lütfen saf olmayın. Şeytan o kadar cömert değildir. Karşılığını vermeden ondan hiçbir şey elde edemezsiniz."

"Katılıyorum. Hizmetlerinin karşılığı olarak daima bir bedel alır. Fakat bir ruha ek olarak, ona daha cazip gelebilecek başka ödüller de var."

"Benden karşılık olarak başka ne bekleyebilir?"

"Bütün bunların ötesinde şeytan sadisttir. İnsanların acı çekmesinden zevk alır. Eğer senin geçmişe dönmene yardım ediyorsa, seni iki misli daha fazla acının içine sokuyor demektir."

Açgözlü bir ifadeyle çayı yudumladı. Henüz sıcak olduğunu ve dilindeki hassas yerleri yakacağını biliyordu, fakat bağımlılık yine sabrının önüne geçmişti. Tuhaf bir şekilde onu eğlendirmesine rağmen, bu yabancıyla yaptığı konuşma oldukça anlamsız bir hal almıştı.

"İki misli mi?" diye tekrarladı meraklı gözlerle.

"Evet. Zamanda geri gittiğinizi ve olayların nasıl geliştiğini hemen orada sağlam bir şekilde tespit ettiğinizi hayal edin. Bu bilgiyle ne yapardınız?"

"Şey, bilmiyorum. Muhtemelen açıklardım."

"Ama siz bir bilim insanısınız. Bu bilgiyi şeytan tarafından düzenlenen bir zaman yolculuğu sayesinde elde ettiğinizi söyleyerek kendi güvenilirliğinize zarar vermiş olmaz mıydınız? En iyi ihtimalle sizin bir şarlatan olduğunuzu ilan edeceklerdir. En kötüsü ise, tımarhaneye kapatılırsınız."

Yanıt vermeden önce sıcak çayından büyük bir yudum aldı. Fincan yarıya inmişti bile.

"O zaman açıklamazdım. Fakat şeytanın mutlu olması için hâlâ bir neden olmayacaktır. Size, benim için sadece bir kişiyi ikna etmenin önemli olduğunu söyledim. Ve onun için herhangi bir açıklama yapınama gerek kalmayacak. Açıklama olmadan, doğrudan tecrübe ederek ikna edilecek." Tekrar gülümseyerek kısa bir an sustu. "Haydi söyleyin, şeytan benim için başka ne numaralar hazırladı?"

"Sizin dalınızın, yani geçmişle ilgilenen alanların temel hipotezi nedir?" Ziyaretçi, kadının alaycı tutumunu devam ettirmedi. Daha önce olduğu kadar cid-

diydi ve kadın adamın sesinin çok hoş olduğunu düşündü. Ağırbaşlı. Gözlüklerini bulamamış olması çok kötüydü. Böyle bir ses tonuna sahip bir adamın güzel de bir yüzü olmalıydı.

"Eğer aklınızdan geçen buysa, meydana gelen olayların değişmezliği."

"Doğru, geçmiş değiştirilemez. Fakat geleceğe ait biri geçmişte ortaya çıksaydı, bu gerçek tehlikeye girerdi. Şeytanın hizmetleri, dokunulmaz kalması gereken daha eski bir şeyin kutsallığını bozardı. Eğer geçmiş artık kesin değilse, hakkında doğrudan bilgi edinmenin nasıl bir yararı olurdu?"

"Neden gelecekten gelen bir ziyaretçinin geçmişi mahvedeceğini düşünüyorsunuz? Eğer bu ziyaretçi bir bilim adamı olsaydı, –biz de zaten bu tür bir zaman yolculuğundan bahsediyoruz, öyle değil mi– hiçbir şey umurunda olmazdı. Tam tersine. Kimse tarafından fark edilmeyen bir gözlemci olarak kalması için pek çok nedeni olurdu."

"Evet, pek çok nedeni olacaktır. Fakat bu yeterli olur muydu acaba? Olayların gidişatını etkilemek için ruhunda büyük bir arzu uyanacaktır. Örneğin, bir tarihçinin tarihte dönüm noktası sayılan bir zamana geri döndüğünü farz edin. Gittiği yerde sadece bir gözlemci olarak kalırsa çok sayıda masum insanın ölümüyle sonuçlanmış olaylar, doğal seyrini tamamlayacaktır. Diğer yandan, olayların içine dahil olarak tüm bu sonucu engelleyebilir de. Bu durumda hangi kişilik baskın gelecektir; tarafsız bilim adamı mı yoksa herhangi bir önlem alınazsa dayanılmaz bir suçluluk duygusuyla vicdan

azabı çekecek olan kişi mi? Kolay bir seçim olmayacak ve bu, şeytana büyük bir zevk verecektir."

Kadın cevap vermeden önce önünde duran boş fincanın dibine göz attı.

"Geçmişe yolculuk eden herkes illa ki zor bir seçimle karşı karşıya kalmak zorunda değil. Dönüm noktaları yaşanmayan huzurlu zamanlar da vardır. Örneğin, eğer ben öğrenim gördüğüm yıllara geri dönseydim hiçbir yükümlülük hissetmeden tarafsız bir gözlemci olabilirdim, çünkü hiçbir hadise beni, olayların seyrine müdahale etmeye, geleceği değiştirmeye zorlayamazdı. Bu dönem benim için, tarihsel olarak tamamen masum bir dönemdi. Korkarım şeytan istediğini elde edemeyecektir."

"Masum dönem yoktur." Sanki gizli kalması gereken bir sırmış gibi daha yumuşak bir tonla konuştu. "Kelebek etkisini hiç duydunuz mu?"

Hakkında bir şeyler işitmişti ama ne olduğunu kesinlikle hatırlamıyordu. Hafızası daha iyi durumda olsaydı bile, büyük bir ihtimalle aklından uçup giderdi. Bu tip buluşları hiç hayal etmemişti. Onun bilim dalı geleneksel ve daha basitti. Soruya cevap vermekten kurtulmak için bir fincan daha çay doldurmaya gitti. Adam onun masaya dönmesini bekledi.

"Bir kelebek bilinmeyen bir dürtüyle aniden uçmaya başlar; bu hareketiyle bir olaylar zincirini tetiklemiş olabileceğinin farkında değildir. Zincirin son halkası, dünyanın diğer tarafında koca bir kıtayı etkisi altına alan bir fırtına olabilir. Kelebeğin ufacık kanat çırpışları, onun bu sonsuz küçüklükteki devinimine

oranla çözümlenmesi çok daha zor bir kaos denklemini harekete geçirebilir. Küçük bir sebep bazen büyük sonuçlar doğurabilir."

"Evet, biliyorum," diye yanıtladı kadın, "sadece bunun, konuştuklarımızla ne alakası olduğunu anlamıyorum."

"Geçmişi değiştirmeme konusundaki kararınız ne kadar kesin olursa olsun, olacaklar sadece size bağlı değildir. Sadece varlığınızla hiç istemeden kelebek etkisine neden olabilirsiniz. Hatta, belki de gerçek anlamda. Ani belirişinizin bir çiçek üzerine konmuş kelebeği ürküttüğünü hayal edin. Küçük kelebek, korkmuş bir şekilde havalanır ve günler sonra oradan çok uzakta bir yerlerde, birisi fırtına yüzünden hiç beklenmedik şekilde ölür. Bu kişi tarihin ters piramidinin başlangıç noktasını teşkil eder. Böyle bir sonucun imkânsızlığına kendinizi inandırabilirdiniz, fakat tecrübeli bir kumarbaz olan şeytan bahse girmekten çekinmezdi. Aslında bu güvenli bir bahis olurdu. İş tam da bu noktaya geldiğinde kaos onun krallığıdır."

"Eğer durum bundan ibaretse, eğer şeytanın kaybetmesi söz konusu değilse onu, bir teklifle karşımıza çıkmaktan alıkoyan nedir? Beni henüz ziyaret etmedi. Bildiğim kadarıyla aynı alanda çalışan diğer arkadaşları da ziyaret eden olmadı. Oysa en dikkat çekici kurbanları bizim aramızdan bulabilirdi."

Masanın karşı tarafından bir yanıt gelmesini bekledi, fakat hiçbir şey olmadı. Karanlık bodrum katındaki sessizlik derinleştikçe üst katlardaki uzak, anlaşılmaz sesler işitilebiliyordu.

"O zaman başladığımız yere geri döndük," dedi kadın, sonunda sessizliği bozarak. "Geçmişe dönmek şeytanın gücünü açıkça aşıyor."

"Belki öyledir," diye cevap verdi, melodik ses. "Fakat birine teklifi bu şekilde yapmak zorunda kalırsa, bu ona istediği ödülü sağlamayacaktır. Bu yüzden herhangi bir teklif yok."

Şimdi sessiz kalma sırası kadına gelmişti. Karşısında oturan bulanık figüre hayretle baktı.

"Ne günah çağrısı, ne de geçmişi değiştirme fırsatı olsaydı, geri dönen kişinin çektiği ıstırap şeytanın istediği karşılık için kâfi gelmezdi."

"Fakat bu mümkün olabilir mi ki? Kelebek hakkındaki hikâye akla, geçmişe ayak basma eyleminin tarihi kaçınılmaz bir şekilde değiştireceği fikrini getirmez mi?"

"Evet, ama bu ancak kişi geçmişe fiziksel olarak gittiyse söz konusu olabilir. Zamanda yolculuk bu biçimde gerçekleşmek zorunda değil."

Kadın, elindeki fincanı ağzına götürdü, fakat çay çoktan soğumuştu bile. Çayı soğuk içmeyi sevmezdi; tatsız tuzsuz bir şey olurdu. Masada ufak bir boşluk bularak fincanı oraya koydu.

"O zaman bu nasıl olacak?"

"Bir belgesel seyrederken ne yaparsınız?" diye sordu ziyaretçi, kadının sorusuna kendi sorusuyla karşılık vererek. "Hiçbir şeyi değiştirme imkânı olmaksızın geçmişe gidersiniz. Film editörleri kendi inisiyatifleri dahilinde birkaç hileye başvururlar, fakat bu o kadar da önemli değildir: bu hileler sadece geçmişi çarpıtır,

tam olarak değiştirmez. Belgeseli seyreden kişi ideal, tarafsız bir gözlemci durumundadır; geçmişe hiçbir şekilde müdahale edemez."

"Evet, ama bu sadece yakın tarih için geçerli. Bu şekilde geçmişe gitmek gerçekten mümkün. En azından kısmen. Geçmişin filme çekilmiş uyarlaması, görüntü ve ses efektleri sayesinde büyülenmemize neden olur, ama gerçeklik çok daha zengindir. Bunları bir yana bırakalım. Ne yazık ki, benim ilgilendiğim çağı konu alan bir belgeselin henüz çekilmediğini size hatırlatmak zorundayım."

Adam, kadının sesindeki ince alayı hissettiyse de tavrında bunu açığa çıkaran hiçbir değişiklik olmadı. "Tabii ki çekilmedi. Bu tip bir geçmişe dönüş aklımın ucundan bile geçmedi. Dediğiniz gibi pek çok eksiği var. Fakat filmlerle yaptığınız karşılaştırma oldukça uygun. Geçmişle ilgili, öyle bir film hayal edin ki sadece görme ve işitme duyularını değil, tüm duyuları etkilesin. Tamamen gerçekmiş gibi hissettiğiniz bir film, sadece içinde yer alamıyor, onu değiştiremiyorsunuz. Gözlemlenmemiş her şeyi gören, işiten, duyumsayan, fakat aynı zamanda görünmez, işitilemez ve sonsuz yetki sahibi olan bir izleyicinin rolünü üstleneceksiniz."

Kadın gözlerini kırpıştırdı. "Hayalet gibi bir şey."

Ziyaretçi kısa süreli, çınlayan, duru bir kahkaha attı. "Evet, pratik olarak düşünürsek, izleyici hayalet gibi olacak."

"Bunların hepsi güzel de geçmiş hakkında bu tip bir film yok ki. Daha yapılmadı."

Tozlu sandalyeden bir yorum geleceğini düşündü, fakat onu yine bir sessizlik karşıladı. Bir süre gözlerini kapattı ve bu konuşmayı sona erdirme zamanının geldiğini düşünerek baş ve işaretparmağıyla burnunu ovdu. Söylenecek başka ne kalmıştı ki? Hayalet konusuna da gelmişlerdi, öyle değil mi? Birisinin ziyaret etmiş olmasından dolayı mutluluk duymasına rağmen, artık kendini yorgun hissediyordu. İnsanın hayranlarına gereğinden fazla yüz vermemesi gerekirdi.

"Saat kaç acaba? Saatim masanın üzerindeki bu dağınıklık içinde kayboldu. Sürekli bileğimde taşıyamıyorum, tenimi tahriş ediyor, sonra da nereye koyduğumu asla hatırlayamıyorum."

Adamın sol kolundaki saatine bakacağını zannetti, ama o pelerinin altına uzandı ve bir cep saati çıkardı. Saatin üzerinde donuk, altın rengi bir yansıma titredi ve kadın bunun ne kadar tuhaf olduğunu düşündü. Böyle bir saati en son ne zaman gördüğünü hatırlayamadı. Yeniden mi moda olmuşlardı? Moda hakkında en ufak bir fikri yoktu, fakat hiçbir yere gitmediğine, kimselerle görüşmediğine ve bütün gününü bodrum katındaki bu dört duvar arasında geçirdiğine göre, nereden bilebilirdi ki.

Adam saati ona verdi. Duygularını belli etmeden sırf kendisine verildiği için onu aldı. Adam, saatin kaç olduğunu öğrenme işini kadına bırakmak yerine neden kendisi söylememişti. Bunu merak etmek ancak saati avucunun içine aldığı an aklına geldi.

Gözlükleri olmadan görebilmek için nesneyi iyice gözlerine yaklaştırdı, fakat kabarık yüzeyinin üzerin-

deki gravür dikkatini çektiği için kapağı hemen açmadı. Tıpkı eski bir elyazmasının ortasındaki harfler gibi uçlarında süslü kıvrımlar olan gösterişli bir "E" harfi vardı. Aklından geçen, son derece sıra dışıydı. Eva'nın "E"si. Onu kastediyor gibiydi.

Daha sonra küçük kilidi oynattı ve kapak açılıverdi.

II

ELLER yoktu. Yüz yoktu. Sadece içinde bir tür görüntü olan parlak bir daire vardı. Görüntü sabit bir şekilde durmuyor, sanki canlıymış gibi titreşiyordu. Kadının kafası allak bullak olmuştu. Saati daha iyi görebilmek için kendine yaklaştırdı, fakat eylemi durdurmak istediğinde saat, onun iradesi dışında, kendiliğinden yaklaşmaya devam etti. Saatin dış kaplaması, hızla genişleyen yuvarlak bir yarık gibi kadının önünde gittikçe büyümeye başladı. Etrafa saçtığı parıltı bodrum katındaki karanlığı, yok olana kadar kenarlara doğru itti.

Önce gözleri kamaştı. Gözbebekleri ofisin içindeki zayıf ışığa alışmışlardı ve bu parlak öğle güneşine alışabilmeleri için zamana ihtiyaçları vardı. Fakat diğer duyuları yeni ortamın etkilerine hemen ayak uydurdu. Yabani bitkilerin meçhul kokularıyla büyülenmişti. Bu kesif ve bereketli kokular, her yanının karıncalanmasına ve suratına bir avuç dolusu çiçektozu atılmış gibi, burun deliklerinin yanmasına neden oldu. Kulaklarını,

uzun ve kırılgan yaprakların dalgalanırken çıkardıkları sesler ve dans ayini gerçekleştiren bir böcek ordusunun vızıltıları doldurdu. Yumuşacık dokunuşlarla yüzünü ve ellerini okşayan meltem, düzensiz esişlerle tenine ulaştı.

Daha görme duyusunu geri kazanmadan ne ile karşılaşacağını biliyordu, fakat şaşkınlık hali hâlâ devam ediyordu. Gözün görebildiği her yöne doğru hafif eğimli kavisler halinde uzayan bir tarlanın ortasındaydı, fakat koku alma, işitme ve dokunma duyularının ona anlatamadığı şey, kadının etrafındaki uçsuz bucaksız alanı kaplamış olan sayısız kelebek ordusuydu; parlak renkleri olan hareketli bir halı gibi. Kendilerini, kadının henüz öğrendiğine göre beklenmedik bir faciayla sonuçlanabilecek olan şu zararsız faaliyete adamış kelebekler, yabani otların üzerinde uçuşuyor, ara sıra üstlerine konuyorlardı.

Bu düşünceyle bir an dondu kaldı. Ya onun ortaya çıkışı kelebekleri telaşlandırırsa? Ya aniden uçmaya başlarlar ve bozulmaması gereken bir düzeni bozuverirlerse? Büyük taç yaprakları olan mor bir çiçeğin üzerinden bir kelebek havalanıp da benekli kanatlarını uyuşuk hareketlerle çırparak ona doğru zikzaklar çizmeye başladığında kadın nefesini tuttu. Yüzüne yaklaştığı zaman, çaresizce onun her an kendisine öfkelenebileceğini düşünerek istem dışı bir hareketle gözlerini kapattı. Fakat herhangi bir çarpma yaşanmadı. Gözlerini açtığı zaman kelebeğin gitmiş olduğunu gördü. Son dakikada dönmüş olmalı, diye düşündü ilk önce. Diğer olasılık o kadar inanılmazdı ki, onu kabullenme-

yi tümüyle reddediyordu.

Fakat hemen ardından sert bir rüzgârla telaşlı bir kelebek bulutu havalandığı zaman imkânsızı kabul etmek zorunda kaldı. Sanki orada değilmiş, havadar, saydam, var olmayan, gerçekdışı bir maddeymiş gibi ona doğru uçmaya başladılar.

İlk önce kafası allak bullak bir halde kıpırdamadan öylece kalakaldı ve kelebek bulutunun dalga dalga bedenine doğru yaklaşmasını seyretti. Gittikçe çoğalarak üzerine hücum eden bu akını, hafif bir arı sokması, teninin üzerindeki ince tüylerin kabararak ürpermesi şeklinde hissetti. Nihayet uyuşukluk halinden kurtulduğunda kelebek bulutu dağılmıştı. Elini, kalan son birkaç kelebeğe doğru uzattı. Uçarken onlara dokunabiliyordu. Tek taraflı olsa da bu dokunuş reddedilemez bir biçimde gerçekti; çırpınırken bin bir renge bürünen küçük kanatlar, en ufak bir şey hissetmeksizin onun görünmeyen parmaklarına teslim oldular.

Son kelebek de gittikten sonra, yaşlı kadın, bir müddet ne yapacağını bilemeden öylece kaldı. Beyninin bilinçli tarafından önemli ve acı veren sorular yükseliyordu, fakat sadece büyüyü bozmaya yarayan bu can sıkıcı sesi hemen susturdu. Böylesine olağanüstü, böylesine haz dolu duygular uyandıran bu olay imkânsız olsa ne fark ederdi ki?

Belirli bir istikamete doğru yönelmesi için hiçbir neden yoktu, böylece dümdüz ileri gitmeye başladı. Bilinçsiz bir şekilde ileri doğru adım attı, fakat ayağını olması gerektiği gibi tekrar çimene indireceği yerde havada yürümeye devam etti.

Uçmakta olduğunu hemen fark etmedi. İlk önce dengesini kaybedip düşeceğini zannetti, ama düşmedi. Her ne kadar diz boyu seviyesinde olsa da yüksekten daima korktuğu için hiçbir yerden destek almadan havada öylece kalakaldı. Panik içinde aşağı inmeyi diledi ve hemen ardından kendini tekrar çimenlerin üzerinde buldu.

Yeniden hareket etmek için cesaretini toplayana kadar biraz zaman geçti. Beceriksizce ilk adımlarını atmaya çalışan bir çocuk gibi görünüyor olmalıyım, diye düşündü. Bu sefer ileri adım atmasına gerek yoktu, tek yapması gereken istemekti: uçmayı istedi, ve aynı anda tekrar havadaydı, son derece hafifti ve cisimsizdi.

Önce, kollarını kuş kanadı gibi yana doğru açarak yatay bir pozisyon aldı, fakat hemen ardından, bunun gereksiz, daha doğrusu aşağılayıcı bir hareket olduğunu fark etti. Fazla yaşı nedeniyle, havadayken de yerde durduğu biçimde durması daha çok yakışırdı; böylece görünmez bir kaide üzerinde duruyormuş gibi kollarını göğsünde kavuşturarak kendini dikleştirdi.

Korku yok olarak yerini büyük bir merak duygusuna bıraktı. Hiçbir engel olmaksızın uçmak heyecan verici, baş döndüren bir deneyimdi. Önce, tüy gibi kabarık, küçük bir buluta ulaşana kadar yukarıya doğru süzüldü. Daha sonra heyecandan çığlık atmaya güçlükle karşı koyarak tekrar aşağı süzülmeye başladı; yıldırım hızıyla ona yaklaşan yeşil halının manzarası karşısında büyük bir zevk duydu. Sarı, kırmızı bir çiçek demetinin etrafında vızıldayarak didişen böcek sürüsünü rahatsız etmeden zahmetsizce yeşil halının biraz yukarısında durdu.

Gökyüzünün derinliklerine doğru tekrar havalandığında, yukarı ilk çıkışında gözden kaçırdığı bir şeyi fark etti. Aslında şu anki şaşkınlığı ikiye katlanmıştı ve hiçliğin ortasında aniden duruverdi. Ufukta ince bir duman sütununun yükseldiğini gördüğü an, zihninde bunun mümkün olamayacağına dair bir düşünce belirdi; gözlükleri yanında değildi. Onları ofisinde bırakmıştı; masasının üzerindeki dağınıklığın içinde bir yerlerdeydiler. Fakat anlaşılan o ki, bu yeni biçim içinde onlara ihtiyacı yoktu; uzaklarda birinin yaktığı ateşin sarmal şeklini gözlükleri olmadan da gayet net bir şekilde görebiliyordu. Sabırsızlık ve önsezi duygularıyla yönetilen kadın, avına odaklanmış bir kartal gibi aceleyle o yöne doğru süzüldü. Bastırılmış sorular tekrar gün yüzüne çıkmaya başladı. Tüm bu yaşananlar mantıkdışı olmasına rağmen, eğer gerçekten tahmin ettiği yerdeyse, demek ki kendi yönünü bulmuştu.

Kabile çok kalabalık değildi, sadece üç kişi saydı. Ateşin yanında iki yaşlı kadın, bir yaşlı adam ve farklı yaşlarda dört çocuk vardı. Diğer beş yetişkin –ne kadar kısa boyluydular!– bu geçici yerleşim alanını çevreleyen dar çember içinde oraya buraya dağılmıştı. İlkçağ insanlarının bütün zamanlarını harcadıkları işle meşguldüler, büyük bir özenle yiyecek toplamakla; değişik meyveler, kök bitkileri, kuru yemişler, ufak kemirgenler.

Ateşin hemen yanına değil, az uzağına indi. Cisimsiz göğsünün içinde kalbinin gümbürdediğini hissedebiliyordu. İhtiyarlara ve çocuklara ait sesler boğuklaşarak belirsiz bir hal aldı, fakat onun istediği de buydu.

Henüz hazır değildi. Kendini hazır hissettiği zaman aralarına katılacaktı: önceki hayatının bir anlamı olup olmadığını bu insanların ilk sözlerini işitir işitmez öğrenecek olan bir hayalet olarak.

Bu eşi bulunmaz ayrıcalığın karşılığında nasıl bir bedel ödemek zorunda kalacağını merak etti. Bedel, oradan geri dönmeyeceğine dair bir teminat kesinlikle olamazdı. Bu olağandışı saate sahip olsa bile geri dönmesini gerektirecek ne vardı ki? Tek başına yaşadığı karanlık bodrum katı hücresindeki angarya iş mi? İhmal ve yaşlılığın sebep olduğu utanç duygusu mu? Hayatının sonuna kadar peşini bırakmayacak olan o yok edilemez kötü düşünceler mi? Hayır, orada kalmak onun için bir ceza değil bir ödül olurdu. O zaman bedel neydi?

Yanıt rüzgârla beraber geldi. Esinti, ateşin üzerindeki isli toprak kabın içinde kaynayan sudan tüten sıcak buhar kokusunu hissiz burun deliklerine kadar taşıdı. Yaşlı kadınlar boş boş çene çalarlarken, birtakım kurutulmuş bitkileri temizleyerek onları toprak kabın içine atmak üzere hazırlıyorlardı; tıpkı daha sonraki yüzyıllar boyunca yapılmaya devam edeceği gibi.

Tabii ki, bedel çaydı!

Bağımlının içinden sessiz bir çığlık kopuverdi. İçinde bulunduğu şartlar altında son derece doğal bir durum olarak ne açtı, ne de susamıştı. Fakat birdenbire benliğini saran sıcak bir fincan çay özlemi, fiziksel ihtiyaçtan çok daha fazla şey ifade ediyordu. Bildik çay tadının ağzından içeri aktığına ve zapt edilemez ihtiyacının yakında karşılanacağına dair o aldatıcı his gerçek

acıyla aynı etkiyi yaratıyordu.

İçini umutsuzluk kapladığı zaman eğer ödemek zorunda olduğu bedeli bilseydi, asla kabul etmeyeceğini düşündü. Fakat, aslında ona seçme şansı verilmemişti. Tamam, o zaman, diye karara vardı kendi hakimiyetini ele geçirdikten sonra; geri dönüş yok. İstemeden de olsa bedel ödendi. Geriye bir tek, karşılığında kendine ait olan ne varsa onları almak kalmıştı.

Ve basit gerçeği ona açıklayacak olan o eski zaman dilinin sesleriyle buluşmak üzere ateşe doğru yöneldi.

SAATÇİ

I

TIPKI, saygıdeğer bir saatçi dükkânında olması gerektiği gibi, saatler aynı anda akşam altıyı vurdu. Yaşlı adamın sese alışkın olan kulakları, büyük bir dikkatle dinlemeye koyuldular; seslerin arasında herhangi bir farklılık sezmiyordu: zemin kattaki dükkânın küçücük duvarlarını süsleyen dört saatten hiçbiri ne erken çalmıştı ne de geç kalmıştı. Hemen ardından gelen şey tam bir uyumsuzluk olduğu için, bu, onları birbirine bağlayan tek uyumdu.

Aşınmış, maun kaplamalı sarkacı ve kalın cam oymalı kapağıyla ayaklı duvar saati, bir geçit töreninde emirler yağdıran bıyıklı piyade çavuşu gibi, bas tonlarda, derinden gelen heybetli bir ses çıkararak gürledi. Pirinçten, eskimiş cüce tokmağını asılı duran çubuğa vurarak, uzaktan yankılanan çan seslerine benzeyen duru ve tiz bir ses çıkardı. Renkli dağ evinin yuvarlak deliğinden dışarı fırlayan ahşap guguk kuşunun neşe

saçan sesi, ilk alındığı zamanki coşkusunu uzun zaman önce kaybetmiş, kulak tırmalayan, keskin bir hal almıştı. Balo kıyafetleri içindeki bir çift seramik balerin, eski moda bir valsın ilk tınılarıyla daire şeklindeki ufak bir podyumun üzerinde dönmeye başladılar.

Saatin kaç olduğuna işaret eden sesler, aynı anda başlamalarına rağmen aynı anda kesilmediler. İlk önce guguk kuşu, can çekişiyormuş gibi bir ses çıkararak aniden sustu; sanki sinirleri zayıf olan ya da kuşun yorgun ötüşüne tahammül edemeyen biri acımasızca onu boğazlamıştı. Boş bir çabayla son notaya kadar birbirleriyle yarışan vals figürleri ve çan sesleri hemen hemen aynı anda sustular. Dükkânın içinde en uzun yankılanan ses, ayaklı saatin diğer bütün sesleri bastıran kalın tonlarıydı; koca endamı son sözün ona ait olmasının ne kadar doğal olduğunu doğruluyordu.

Nihayet, piyade çavuşunun son homurtusu da kesildiği zaman, yaşlı adam, ani bir el hareketiyle yeleğinin sol tarafındaki cebe uzandı. Kalın zincirli, altın kaplama bir cep saati çıkardı, iç tarafında büyük, süslü harflerle "J.'den M.'ye" kazılı olan kapağını kaldırdı ve saatin tam altıyı gösterdiğini görmekten dolayı son derece memnun bir ifadeyle kafasını salladı. Bu, az önce kendisine yüksek sesle ve dakik bir şekilde aynı gerçeği bildiren diğer saatlere olan güvensizliğinin bir ifadesi değildi. Çeyrek yüzyıldan fazla bir süredir, dükkânı kapatıp evine gitmeden önce her akşam, özel bir anıya, ve bir acıya, duyduğu saygının belirtisi olarak bu ritüeli yerine getiriyordu.

Fakat bu akşam kaderinde, her zaman yaptığı şey-

leri yapmak yoktu; dükkânın kapısını kapatır, kendisini kimsenin beklemediği çatı katındaki aşırı düzenli, ufak dairesine giden ve çoğunlukla boş olan cadde boyunca kısa bir yürüyüş gerçekleştirir, muhtemelen sadece bekâr bir erkeği tatmin edebilecek olan basit ve son derece tatsız bir yemek hazırlar ve yatağa yatardı. Uyku ona çok nadir dinçlik ya da unutma sağlıyordu; daha çok onu geçmişe götüren huzursuz rüyalara sebep oluyordu. Rüyalarında bile, geçmişi yakasını bırakamıyordu.

Kapı, üzerinde asılı duran zilleri çalarak aniden açıldığı zaman yaşlı adam elindeki ağır saati yeleğinin cebine henüz geri koymuş, tezgâhın arkasındaki çalışma masasının üzerinde duran yeşil abajurlu lambayı söndürmek için ucunda gümüş halka olan kısa zinciri çekmek üzereydi. Uyumsuz sesler çıkaran duvar saatleri korosunun yanında çok hafif kalmasına rağmen bu işaret zillerinin beklenmedik sesi karşısında irkildi. Bu kadar geç bir saatte nadiren müşterisi olurdu.

Yaşlı adam kapıya doğru baktı, fakat karanlıkta tek görebildiği sokak lambasının donuk parıltısına karşı duran uzun boylu bir adam siluetiydi. Kafasında muhtemelen melon bir şapka, omuzlarında uzun bir pelerin ve sağ elinde bir baston vardı. Adam, bilinmeyen bir nedenle tereddütlüymüş gibi tezgâha yaklaşmadan kapının yanında durdu.

Yaşlı adam yuvarlak, metal çerçeveli iş gözlüklerini yarıya kadar burnuna indirdi ve kibar görünmeye çalışarak, "Yardım edebilir miyim?" diye sordu.

Adam hemen yanıt vermedi. Sanki ikisinden başka

kimse olmadığından emin olmak istiyormuş gibi dükkânın içine göz attı. Gözleri kısa bir süre ayaklı saate takıldı; sarkacın sallanırken kat ettiği yolun yarısı gölgedeydi ve diğer yarısında daire şeklindeki uç kısmı dışarıdan gelen kısık ışığı yansıttığı için titreşip duruyordu.

Gecikmiş ziyaretçi, sonunda elindeki bastonu kolunun altına aldı ve iç cebinden bir şey çıkartırken kararlı adımlarla tezgâha doğru yaklaştı. İyice yanına ulaştığı zaman yaşlı adam onun beyaz, deri eldivenler giydiğini fark etti; tıpkı bir piyanistinki gibi uzun, ince parmakları vardı. Kapalı olan sağ yumruğunu avuç kısmı yukarıya gelecek şekilde keçeyle sımsıkı kaplı tezgâhın üzerine koydu. Çalışma lambasından yayılan ışıkla aydınlanan elin beyazlığı, yeşil arka fon ve etraflarını saran karanlıkla kıyaslandığında tuhaf bir parlaklığa sahipti. Saatçi birden, önünde duran bu adamın hokkabazlık numarası yapmak üzere olan bir sihirbaz olduğu izlenimine kapıldı.

Adam avucunu açınca içinde fazlasıyla sıradan bir nesne oluğu anlaşıldı: bir cep saati. Yaşlı adam gözlüklerini yeniden burun köprüsünün üzerine getirdi ve daha iyi görebilmek için saatin üzerine doğru eğildi. O ana kadar tek bir bakışla bir saatin sadece markasını değil aynı zamanda modelini, hatta yapıldığı yılı bile tanıyacağından emindi. Neredeyse kırk yılını sadece saatler üzerine çalışarak geçirmişti. Onların içini dışını bildiği söylenebilirdi. Özellikle cep saatleri; cep saatleri söz konusu olduğunda o gerçek bir uzmandı. Her minik yayı, clişliyi, vidayı ve somunu avucunun içi gibi bilirdi. Her küçük akrebi, yelkovanı, kadranı.

Fakat burada onu bekleyen bir sürpriz vardı. Tek bir bakış yeterli değildi. Bu modeli daha önce hiç görmemişti. Yaşlı adam inanmayan gözlerle kaşlarını çattı ve eğilerek saate biraz daha yaklaştı. Saati, o bembeyaz avucun içinden alıp dokunmak, kapağını açmak için büyük bir istek duydu, fakat kibar mizacı bunu yapmasını engelliyordu. Saate dokunmak için can atan ellerini arkasına götürerek ona bakmaya devam etti. Tanıyabileceği bir ayrıntı bulmak için çabaladı, ama deneyimli gözlerinin ayrımsayabildiği tek şey saatin ince bir işçilik eseri olduğuydu. Bundan hiç şüphesi yoktu: saatçilik zanaatıyla uğraşan hakiki bir üstadın, adını hiç duymadığı bir saat ustasının, elinden çıkmış bir parçaydı.

Yaşlı adam kısa bir an kafasını sallayarak doğruldu ve meraklı gözlerle ziyaretçiye baktı. Adamın, melon şapka kenarının altında kalan yüzü hâlâ karanlıkta olduğu için saatçi hiçbir şey göremiyordu. Yaşlı adam birdenbire ense kökünün hafif hafif karıncalandığını, seyrek beyaz saçlarının diken diken olduğunu hissetti. Önünde duran uzun boylu adamda, onu tedirgin eden, heyecanlandıran gerçekdışı bir şeyler vardı.

Sonunda ziyaretçi konuştuğu zaman bile, bu his yok olmadı.

"Şu saate bir göz atmanızı istiyorum," dedi adam, emir verirken bile yükseltilmeye ihtiyacı olmayan boğuk ve ciddi bir ses tonuyla. Onun bir yabancı olduğu sonucunu çıkardı saatçi. Düzgün bir şekilde konuşmak için çaba sarf etmesine rağmen kelimelerin ağzından uzayarak çıkması ve aksanı onu ele veriyordu. Gerçi,

bölgede en sık rastlanan yabancılar olan Kuzeyli gezginler arasmda yaygın olan aksan da değildi. Nereli olduğunu söylemek imkânsızdı.

"Elbette, bayım, elbette," diye karşılık verdi saatçi. "Şikâyetiniz nedir, efendim? Yani, saatinizin sorunu nedir? Çok pahalı olduğu belli, her ne kadar..." Böyle bir saati daha önce hiç görmediğini itiraf etmek üzere ağzını açtı, fakat ziyaretçinin saati ona bırakmaktan vazgeçebileceği korkusuyla son anda sustu. Saati en ince ayrıntısına kadar inceleme fırsatını mutlaka yakalamalıydı.

"Hiçbir şikâyetim yok," dedi yabancı, yaşlı adamın sözünü keserek. "Saatin durumu iyi. Fakat yine de, saate bir göz atsanız iyi olur diye düşünüyorum."

"Elbette, bayım. Çok haklısmız. Biraz tedbirin kimseye zararı olmaz. Bilakis. Ne kadar özenli olursanız olun asla yeterli değildir. Saatinizi bakıma getirmeniz çok akıllıca bir davranıştı. En kaliteli saatlerin bile düzenli bakıma ihtiyacı vardır. İnsanlar bunu akıllarmdan çıkarıveriyorlar, aslında, genelde ihmalkâr davranıyorlar, maalesef sadece nesnelere karşı değil; eğer gerekli önlemler alınsa pek çok felaket önlenebilir..."

"Şansa karşı koyabilecek hiçbir önlem yoktur." Adamın sesi, sanki çok aşikâr, hatta sıradan bir şeyler söylüyormuş gibi oldukça düzdü. Saatçi görünmez yüze bakarak gözlerini kıstı; bu ifade kulağa her ne kadar bir genellemeymiş gibi gelse de, yabancmın ses tonunda kişisel tecrübeyle kazanılmış bir ağırlık ve güvenirlik vardı.

"Evet, gerçekten de. Tabii ya. Her şeyi kusursuz

bir şekilde anlıyorsunuz, bayım. Şans, evet. Ne kadar çok çabalasanız da müdahale edemeyeceğiniz bir kavram. Bır saatçi için bu toz etkisidir. Bu yaşıma kadar tozsuz bir saat görmedim ve bunca yıllık çalışma hayatım boyunca ellerimden sayısız saat geçmiştir. Bir saati istediğiniz gibi koruyabilirsiniz, hatta hava ve su geçirmez bir şekilde kapatabilirsiniz de, ama hiçbiri işe yaramaz. Toz bir yolunu bulup içeri girecek ve tek bir zerre, sadece tek bir zerresi, çalışır durumdaki mekanizmayı tehlikeye atmaya yeterli olacaktır. Tozun, saatçiler için nasıl bir kâbus olduğunu tahmin bile edemezsiniz, bayım."

"Evet, tek bir toz zerresi," diye tekrarladı düşünceler içinde kaybolan ziyaretçi, kelimeleri uzatarak. "Kelebek kanatlarının çırpınışı..."

Yaşlı adamın gözleri şüpheyle bakmaya başladı. Bu da ne demek oluyordu? Ne "çırpınışı"...? Belki de başka bir şey söylemek istemiş, ama yabancı dilde kendini ifade etmekte zorlanmıştı. Gerçi iyi konuşuyor gibi görünüyordu. En azından akıcı, doğru ama aksansız konuşuyordu. Belki de kaçığın tekiydi. Yaşlı adam yabancılara ön yargıyla yaklaşmaz ve tuhaflıkları, hatta anormallikleriyle ilgili kulağınıza gelebilecek hikâyelerin çoğunu abartılı bulurdu. Fakat asla bilemezdiniz. Her ne olursa olsun, ortalık şarlatanlarla doluydu. Bu bölge bile onlardan arınmış değildi.

Karşısındaki adamın kendisinden bir karşılık beklediği hissine kapıldı, fakat ne diyeceğini bilemedi. Gerçekten, "kelebek kanatları"... Kelebek kanatları hakkında hoş ve kibar ne söyleyebilirdi ki? Bu garip

durumdan caddeden birdenbire geçen at arabası sayesinde kurtuldu. Atların toynaklarının hızla yere vuruşları metal kaplı tekerleklerin, kaldırım taşları üzerinde dönerken şiddetli tıkırtılar çıkarmasına neden oldu. Ziyaretçi bu ses karşısında irkilerek girişe doğru döndü. Fakat at arabası göz açıp kapayana kadar geçip gitti ve ardında bıraktığı, gittikçe yok olan yankı akşamın yoğun sessizliği içinde kayboldu.

"Evet," dedi saatçi, yabancı görünmez yüzünü tekrar ona doğru çevirdiği zaman, "kesinlikle haklısınız. Şansa karşı mücadele etmenin hiçbir yolu yoktur."

"Ah, söylediğim bu değildi. Sadece onun önüne geçemezsiniz, onu engelleyemezsiniz. Ama ona karşı mücadele edebilirsiniz."

Yaşlı adam istem dışı bir hareketle boğazına oturan yumruyu yok etmek için yutkundu. "Lütfen beni bağışlayın, bayım, fakat sizi anladığımı sanmıyorum," diye yanıtladı ürkek bir tavırla.

Konuşmaya başlamadan önce, ziyaretçi sonunda cep saatini keçeli kumaşla kaplı tezgâhın üzerine koydu; sanki tam o anda, saatçinin, değerli eşyasını almasına gönül ferahlığıyla izin verebileceğine karar vermişti. Beyaz eldivenli el lambanın ışığından geri çekildiğinde, yaşlı adam birkaç saniye için elin hemen ardında parlak bir iz bıraktığını sandı. Yabancı diğer elini kullanarak maharetli bir hareketle kolunun altındaki bastonu yakaladı, topuklarının üzerinde yavaşça döndü ve bastonla dört ayrı duvarın üzerinde asılı duran saatleri işaret etti.

"Görüyorsunuz ya, tam anlamıyla bir zaman mese-

lesi," diye konuştu yabancı nihayet, saatçi ile tekrar yüz yüze geldikten sonra bedeniyle tam bir daire çizerek. Adamın sesi yeniden, güvenilir bilgiden, kendi tecrübesinden bahseden o duygusuz, düz tona büründü.

Sanki bu ifade her şeyi açıklıyormuş gibi yaşlı adam tek bir kelime etmeden sadece kafasını salladı. Aykırı kişiler söz konusu olduğu zaman dikkatli olmak gerekirdi, onlarla iddialaşmak doğru değildi.

"Şansı bu kadar güçlü yapan nedir? Önceden tahmin edememeniz. Eğer hangi toz zerresinin saat mekanizmasını bozduğunu bilseydiniz onu zamanında yok edebilirdiniz. Fakat, arıza meydana gelmeden bunu bilemezsiniz, Tabii."

"Tabii ki," diye tekrarladı saatçi bir yankı gibi, yine kafasını sallayarak.

"Sebep ve sonuç," diye devam etti ziyaretçi. "Zerre sadece sonuç, yani arıza, ortaya çıktığı zaman sebep halini alır. Daha önce değil. Bu yüzden kâhin oldukları iddia edilen kişilerin ve benzeri hokkabazlıkların hiçbir anlamı yoktur. Gelecekten haber verilemez, çünkü o zaman biri onu değiştirebilirdi. Ve eğer geleceği değiştirirseniz o artık önceden tahmin edilen gelecek olmaz. Kehanette bulunamazsınız: şu zerre, gelecekteki arızanın nedenidir, eğer onu yok ederseniz arıza diye bir şey olmayacak ve kehanetinizin de bir değeri kalmayacaktır. Hayır, her ne şekilde olursa olsun sonuçlar gerçekleşmeli. Ve mutlaka meydana gelirler. İçinde toz olmayan saat hiç görmediğinizi kendiniz söylediniz. Ve onu engellemek için elinizden gelen kapsamlı her türlü önlemi aldınız."

"Ah, önlem aldım, kesinlikle önlem aldım. Bundan emin olabilirsiniz, bayım. Şu an, içinde bulunduğunuz bu saat dükkânının çalışkanlık konusunda büyük bir üne sahip olduğunu söylersem haddimi aşmış olmam umarım. Ümit ediyorum ki, bunu kendi gözlerinizle göreceksiniz, efendim. Burada hiçbir şeyi şansa bırakmayız..."

Yaşlı adam dilini ısırarak sustu; bu cümle ağzından çıkar çıkmaz kullandığı ifadenin az önceki tartışmalarının konusuyla uygunsuz kaçabileceğini fark etti. Fakat ziyaretçi herhangi bir tepkide bulunmadığı için hemen devam etti.

"Anlayışımın kıtlığı yüzünden beni bağışlayın, bayım, fakat, eğer sonuçlar gerçekleşmek zorundaysa şansa karşı mücadele etmek, az önce söylediklerinizi, bayım, nasıl mümkün olabilir?"

Yabancı, hemen cevap vermedi. Bilinmez bir dürtüyle elindeki bastonu hafifçe havaya fırlattı, aşağı düşerken usta bir hareketle bastonu baş parmağı ile işaret parmağı arasına alarak üst tarafından yakaladı ve alt kısmını bir sarkaç gibi sallamaya başladı. Tam o anda, yaşlı adam hafif bulanık parıltı içinde bastonun tepesinin kum saati biçimi verilmiş bir figürden oluştuğunu fark etti. Büyük bir ihtimalle fildişinden yapılmış, diye düşündü. Adam hiç şüphesiz çok zengindi. Belki, sadece bu tip insanlar kendilerine, aykırı olma lüksünden faydalanma hakkını tanıyorlardı.

"Dediğim gibi, bu sadece bir zaman meselesi," diye yeniden konuşmaya başladı sonunda, elindeki ahşap sarkacı sallamaya devam ederek. "Aslında sebebe

sonuçtan önce müdahale edemezsiniz, fakat başka bir olasılık daha var: belki sonuç ortaya çıktıktan sonra müdahale edebilirsiniz."

Yaşlı adam gözlüklerinin metal çerçevesi üzerinden gözlerini kısarak tekrar baktı. Saatçiler doktorlar gibidir, diye düşündü, kendine acıyarak ve avutarak: doktorlar kendi hastalarını seçebilme ayrıcalığına sahip olmayı pek sevmezler. Eğer bir doktor sırf tuhaf inançları var diye bir hastasını tedavi etmeyi reddetse ne olurdu? Şimdi, sırf birtakım sıra dışı fikirlere sahip diye nadide bir saati olan bu zengin şarlatana yardım etmeyi reddetmesi mi gerekiyordu? Kibarlık bir yana bu davranış, profesyonel iş ahlakına asla uymazdı. Her şeyin ötesinde, alacağı ücreti de hesaba katması gerekiyordu.

"Oh!" dedi yaşlı adam, çok fazla şaşırmış görünmemeye çalışarak.

"Evet," diye devam etti ziyaretçi, "bu fikir fazlasıyla sıra dışı görünmesine rağmen aslında son derece basit. Geçmişe gitmek. Zihninizde daha iyi şekillenmesi için, zaman nehrinde akıntıya karşı kürek çekmek de diyebilirim. Eğer geçmişe geri dönerseniz, sebebi ve dolayısıyla sonucu da ortadan kaldırabilirsiniz."

"Elbette," diye onayladı saatçi tereddüt etmeksizin. "Dediğiniz gibi çok basit, bayım... Geçmişe dönmek ve sebebi ortadan kaldırmak... Doğrusu bundan kolay ne var! Sebep yok, sonuç da yok. Çok iyi açıkladınız, bayım, son derece kısa ve öz..."

Yabancı bir süre konuşmadı ve yaşlı adam görünmez gözlerin şüpheli bakışlarla melon şapkanın kenarı

altından kendisine baktığına dair sevimsiz bir hisse kapıldı. Söylememem gereken bir şey mi söyledim, diye merak etti. Belki hiçbir şey söylemenem gerekiyordu. İnsan bu tip kişilikler karşısında nasıl konuşacağını bilemiyor.

"Durum sizin düşündüğünüz kadar basit değil." Ziyaretçinin sesinde hafif sitem seziliyordu. "İşte size bir örnek: geçmişe döndüğünüzü ve ebeveynlerinizden birinin ölümüne kazara neden olduğunuzu hayal edin: siz doğmadan önceki bir zaman. Bu, sizin asla doğmadığınız, dolayısıyla geçmişe asla geri dönemeyeceğiniz ve kendi döllenmenize engel olabileceğiniz anlamına gelirdi. Ama her şeye rağmen doğduysanız, o zaman geçmişe geri dönmüşsünüz demektir... ve böyle sürüp gider. *Reductio ad absurdum*. Bu bir paradoks."

Yaşlı adam, aniden ellerinin terlediğini hissederek sabit gözlerle önünde duran karanlık figüre baktı. Bu adam neden bahsediyordu: anne babasından birinin ölümüne neden olmak mı? Böyle bir şeyi nasıl düşünebilirdi? Aykırı biri bile olsa bunlar, bir beyefendinin bir yabancıyla konuşacağı türden sözler miydi? Peki, ya karşısında duran bu adam aykırı bir zengin değil de, yabancı bir akıl hastanesinden kaçmış, hırsızlık yapıp adam öldürme ihtimali olan bir deliyse? Bana saldırmaya mı niyetli acaba? Ne yapmam gerekiyor? Tehlikeli bir deliye karşı nasıl davranmak gerekir? Suyuna gidip pohpohlamak mı? Onun bir deli olduğunu fark ettiğimi belli etmemeliyim. Fakat delilerin çok akıllı olduğu söylenir... Keşke tavandaki lamba açık olsaydı; lanet olası cimri ihtiyar!

"Hayır, bu paradoksun hiçbir çözümü yok, en azından zamana, normal bir bakış açısıyla –eşsiz bir nehir olarak– yaklaştığın sürece. Gerçekleşmiş olan, hiçbir şekilde değiştirilemez. Zamanın akışı, içine geçici olarak olayların kazındığı bir granit gibidir. Hem sebeplerin, hem de sonuçların kazındığı bir granit. İstediğin kadar silip üzerine yeniden yazabileceğin bir parşömen değil."

Ardından başka bir duraksama daha oldu ve sonra, yabancı, elindeki bastonu monoton bir şekilde sallamayı aniden kesiverdi. Sanki az sonra bastonla ne yapacağından emin değilmiş gibi onu birkaç saniye asılı pozisyonda tuttu ve ani bir hareketle tekrar kolunun altına aldı. Ön tarafta çıkıntı yapan tek şey kum saati şeklindeki figürdü: karanlık bir arka planın önünde duran süt rengi bir nokta.

"Peki ya sadece bir tane zaman akışı yoksa, ya granitin içinde tek bir yazı yoksa? Ya birkaç tane, daha doğrusu sayısız akış varsa? Zamanı tek bir nehir olarak değil, sayısız dalı, sayısız çatalı olan kocaman bir ağaç olarak hayal edin. Çatallar geçmişi değiştirdiğiniz noktalarda yer alır. Tek bir dal sebebin sonucu doğurduğu gerçek akıştır; bu mutlak sondur; değişmeden, üzerinde oynanmadan öylece kalmalıdır, fakat diğer dallardan hem sebep hem de sonuç yok edilebilir."

Ziyaretçi, sarf ettiği bu sözlerin yaşlı adam üzerinde bıraktığı etkiyi görmek istiyormuş gibi sustu. Ağzı hafif aralık olan yaşlı adam, sabit gözlerle hâlâ ona bakıyordu. Bu ani sessizlikle beraber duvar saatlerinin kısık tiktakları birkaç oktav yükseldi.

"Ve siz her iki çatal üzerinde de, tabiri caizse her iki biçimde de varlığınızı sürdürürsünüz. Hayatının gidişatı bir yönüyle, belki de en önemli yönüyle, sizinkinden farklı olan bir çeşit ikiziniz, aslında daha fazlası vardır. Örneğin, tatsız, trajik bir kazanın sonuçlarından o kurtulabilecektir."

Ziyaretçi sustu ve yaşlı adam bir şeyler söylemesi gerekiyormuş gibi durmadan kıpırdanmaya başladı. Fakat, birkaç uzun dakika sonunda söyleyecek hiçbir şey bulamadı.

"Hakikaten çok zekisiniz," dedi sonunda, sesinin titremesine engel olmaya çalışarak. "Ne kadar sıra dışı bir düşünce biçimi! Fazlasıyla dahice bir fikir ürettiniz, bayım. Bir ağaç, sonra bir çatal ve bir ikiz! Çok güçlü ve çarpıcı, bundan hiç şüphem yok. Bunun gibi bir düşünce aklımın ucuna bile gelmezdi."

"Tuhaf. Kim olsa, bu konu hakkında düşünmek için hem fırsatınızın, hem de dürtülerinizin olduğunu söyleyebilir."

"Aklınızdan neler geçiyor, bayım? Korkarım sizi pek anlamıyorum."

Ziyaretçi bastonu tekrar sağ eline alarak havada büyük bir yay şekli çizdi.

"Bu bir fırsat değil mi? Etrafınıza bir bakın. Bütün bir ömrünüzü saatlerin arasında geçiriyorsunuz. Çevreniz kronometrelerle sarılı. Zamanın tam ortasındasınız; bunun çok ayrıcalıklı bir durum olduğunu söyleyebilirim. Geçen bunca yıl boyunca zamanın doğasını, nasıl işlediğini, ona bağlı olarak gelişen gariplikleri hiç merak etmemiş olduğunuza inanamıyorum. Siz merak

etmeyeceksiniz de kim edecek?"

"Sanırım yeteneklerimi gereğinden fazla abartıyorsunuz. Ben sıradan bir saatçiyim. Evet, çalışkan olduğum doğru, muhtemelen işimde iyiyim de, en azından öyle söylüyorlar, fakat bir zanaatçıdan fazlası değilim. Lütfen beni bu yüzden suçlamayın, ama bence bayım, zaman nasıl akıyorsa öyle akıp gider ve ben eğer bir saat zamanı gerektiği gibi ölçmüyorsa onu tamir ederim. Ben bunu yapabilirim. O kadar. Saatler zamanı doğru olarak göstermek için vardır, öyle değil mi?"

"Evet, tamam ama ya dürtüler?"

"Dürtüler mi, bayım?"

Yabancı adam hemen konuşmadı. Saatçi gölgede duran delici bakışları hisseder gibiydi.

"Hayatınız boyunca yaşadığınız herhangi bir olay geçmişe dönüp bazı şeyleri değiştirme isteği duymanıza neden olmadı mı? Kötü sonuçlar doğuran beklenmedik bir sebebi ortadan kaldırmak istemediniz mi? Sizin ya da özellikle bir yakınınızın, çok değer verdiğiniz birinin başına gelen talihsizliğin sonuçlarını yok etmek? Böyle bir isteği hiç olmamış biri var mıdır acaba?"

Bu adam da kim, diye düşündü saatçi korku içinde, kendini kapana sıkışmış gibi hissederek. Arkasında bir duvar, tam karşısında ise durmadan sallanan tehditkâr bir nesne ile karanlığın içinden kabul edilmez, imkânsız sorular soran bir ses vardı. Bilinçsiz bir şekilde yeleğinin cebindeki saate dokundu. Bu adam aykırı ya da deli biri değildi. Ah, hayır. Burada bambaşka, gerçek dışı bir şeyler dönüyordu, belki bir rüya. Belki de rüya görüyorum, diye düşündü umutla. Rüyaday-

ken bu soruyu sorunca daima uyanılırdı, ama o uyanmamıştı.

"Bunu istemiş olsam bile ne faydası olacaktı, bayım? Bu olamaz. Demek istiyorum ki, tamam, bayım, belki zaman sizin de açıkladığınız gibi tek bir nehir olmayabilir, buna itirazım yok, fakat o... ağaç... şu dallarında çatalları olan... ve diğer söylediklerıniz. İkiz meselesi... Bir insan herhangi bir şeyi değiştirme şansını nasıl elde edebilir ki...? Geçmişe nasıl geri dönebilir?"

Gölgeden herhangi bir yanıt gelmedi. Saniyeler geçti, uzun, sessiz, beklenti dolu saniyeler. Ve sonra, odadaki yabancı yerine, yaşlı adamın saat başının geldiğini bildiren arınoni karşısında hayatında ilk defa irkilmesine neden olan duvar saatleri dörtlüsü gergin sessizliği yararak aniden çalmaya başladı; hemen ardından odayı homurtu, cıvıltı, çan sesi ve vals müziğinin uyumsuz kargaşası sardı.

Ziyaretçi, piyade çavuşundan çıkan bas tonlardaki sesin son yankısı kaybolana kadar hareketsiz bekledi ve sonra bastonun tepesini ani bir hareketle, keçeyle kaplı aydınlık tezgâhın üzerinde duran cep saatinin yanına koydu.

"Ona göz atacaksınız, değil mi?"

Sanki üstünden büyük bir yük kalkmış gibi rahatlayan yaşlı adam derin bir iç çekti. Can atan elleri sonunda kıymetli nesneyi yakalayıverdi; yaşlı adamın elleri saati en az gözler kadar titiz bir şekilde inceleyerek evirip çevirmeye, avuçlarının içinde hissetmeye koyuldu.

"Elbette, elbette. Bundan emin olabilirsiniz, bayım. Hemen şimdi bakarım. Vakit henüz çok geç değil. Sabah buraya gelmeyi lütfederseniz eğer. Dükkânı açar açmaz. Hazır olacak. Hizmetinizdeyim, bayım. Hizmetinizdeyim."

Yabancı aniden topukları üzerinde arkasını döndüğü için saatçinin alçak gönüllü baş eğişini görmedi. Sert bir kumaştan dokunmuş pelerinin sesi kapının kapanma sesine ve çalan zil seslerine karıştı. Uzun boylu gölge dükkân vitrininin önünden geçip caddede gözden kayboldu.

Yaşlı adam çalışma masasının yanındaki sandalyeye yavaşça oturarak cep saatini kauçuk yüzeyin üzerine koydu. Saati, meraklı gözlerle evirip çevirerek birkaç dakika inceledikten sonra kapağını açmak üzere uzandı.

Fakat, az önce yaşadığı anın heyecanıyla bir şeyi unuttuğunu fark ederek hareketini tamamlayamadı: müşteriye saati aldığına dair bir makbuz vermemişti. Kabul edilemez bir hata, diye düşündü. Daha önce hiç böyle bir şey başına gelmemişti. Tamam, ziyaretçinin sıra dışı görünümü ve anlattığı tuhaf hikâye yüzünden kafası allak bullak olmuştu, fakat öyle bile olsa! Şöhretine fazlasıyla değer veren bir saatçi için affedilmez bir dikkatsizlikti. Yabancı onun hakkında ne düşünecekti şimdi?

Tezgâhın üzerinden makbuz defteriyle bir dolma kalem kaparak sert hareketlerle kapıya doğru koştu. Kapının üzerinde asılı duran ziller birden rahatsız edildikleri için şiddetle itiraz ettiler. Dışarısı serin ve rüz-

gârlıydı: geniş tepesi karla kaplı bir dağ kitlesinin eteklerinde yaşanan bir Kasım akşamıydı. Birkaç saniye titreyen saatçi eşit aralıklarla dizili duran sokak lambalarının arasında yabancıyı aradı. Fakat kimse yoktu. Kafası bulanmış bir şekilde dönerek diğer yöne doğru baktı. Bomboştu.

Yaşlı adam inanmayan gözlerle bir o yana, bir bu yana bakarak dükkânın önünde biraz daha durduktan sonra tekrar içeri girdi. Nereye gitmişti ki? Yakınlarda bir yerde onu bir at arabası mı bekliyordu? Fakat hayır, hiçbir şey duymamıştı. Yaşlı adam birkaç saniye kapının önünde durduktan sonra omzunu silkti. Ertesi sabah adam geri geldiği zaman bu dikkatsizliği için ondan özür dileyecekti. Nasıl olsa o zaman geldiğinde bunun pek bir önemi kalmayacaktı. Adam için önemli olan tek şey saatin bakımıydı.

Çalışma masasına geri döndü, parmaklarını birbirine kenetledi ve bir piyanistin konserine başlamadan önce yaptığı gibi eklemlerini çıtlattıktan sonra gıcırdayan taburesini çekti. Kapağı açmak için saatin kilidine bastırmadan önce başparmaklarıyla parmak uçlarını ovdu.

Gözleri önce kapağın iç tarafına takıldı. Bu hareketi elinde olmadan, neredeyse otomatik olarak gerçekleştirmişti: sürekli yanında taşıdığı diğer cep saatine de hep aynı hareketi yapardı. Kapağın içine kazınmış ve bilmediği bir nedenle ona tanıdık gelen bir yazı da vardı. İçbükey, altın kaplama çemberin üzerinde "Z.'den J.'ye" yazıyordu. Yaşlı adam bunun ne olduğunu anlayana kadar birkaç uzun dakika geçti. Tabii ya,

harflerin biçimi! Aynı büyük, süslü harfler... Fakat bu nasıl mümkün olabilirdi?

Sıradan şaşkınlık için zaman yoktu; ince uzun on iki Romen rakamıyla örülü çelengin tepesinde siyah ibre o çılgın danslarına başladı.

II

SANKİ kendi iradeleriyle, fakat yanlış yönde, hareket ediyorlardı. Geçmiş zamanı gösteriyorlarmış gibi ters yönde önce yavaşça dönmeye başladılar. Böylece yaşlı adam onları takip edebiliyordu ve sonra gittikçe hızlandılar. Saatçi içgüdüsel olarak harekete geçen saatten ellerini geri çekti, fakat gözleri saatin camı üzerinde takılı kaldı.

Gittikçe hızını arttırdıktan sonra gözden kaybolarak kudurmuş bir daireye dönüşen yelkovana baktı; saatin kadranına ince bir tabaka çekilmiş gibi görünüyordu. Akrebin dönüşünü algılamak biraz daha uzun sürdü, sonra o da belirsiz bir perde içinde yok oldu.

Bu muazzam dönme hareketi saatin, kauçuk yüzey üzerinde titremeye başlamasına neden oldu. Birden, yaşlı adamın aklına eğer kapağı kapatırsa sihri durdurabileceği geldi, fakat ona dokunmaya cesareti yoktu. Çalışma masasının kenarına tutunduğu için saatin hızla artan titreşimlerinin kendi bedenine sirayet ettiğini hissediyordu; o da ateşi çıkmış gibi titriyordu.

Saat, masadan ayrılıp az üzerinde süzülmeye başla-

dığı için yaşlı adamın titremesi sona erdi. Güçlü lamba ışığıyla aydınlanmasına rağmen saydam bir nesne gibi görünen masanın üzerinde hiçbir gölge yoktu. Neredeyse işitilebilirliğin üst eşiğinden yüksek, keskin bir ıslık sesi duyuldu; bu sesle ilgili insanı tedirgin eden bir şeyler vardı ve yaşlı adam ellerini kulaklarına götürme ihtiyacı duymasına rağmen bunu başaramadı.

Saatçi, büyülenmiş gibi sadece tam önünde süzülen nesneye bakıyordu. Nesne yaşlı adamın göz hizasına gelene kadar yavaşça yükselmeye devam etti. Sanki ne yapacağını düşünüyormuş gibi birkaç saniye tereddütlü bir şekilde durdu ve sonra düşey eksenle dönmeye başladı. Dönme hareketi top şeklini alana kadar, şaşkınlıktan ağzı açılmış saatçinin yüzünün hemen önünde tıpkı kadran üzerindeki ibreler gibi gittikçe hızlandı.

Top ilk önce, sayısız yüzü olan bir elmas gibi parlayarak çalışma masasının üzerindeki lambadan gelen ışığı etrafa yansıttı, ardından kulak tırmalayan o ses gittikçe yükselirken saat kendi ışığını yaymaya başladı. Dayanılmaz ses, yaşlı adamın şansına, kısa bir süre içinde arkasında boğuk ve neredeyse somut bir sessizlik bırakarak insan kulağının işitebileceği frekans seviyesini aştı.

Loş grilik birkaç saniye içinde kırmızımsı bir parlaklığa, daha sonra da sarı kıvılcımlara dönüştü ve en sonunda ortalığı, doruk noktaya ulaşmanın, serbest kalmanın o kaçınılmaz ânı için birbiri ardına acele eden beyaz gölgeler kapladı. Göz kapaklarını indirmeyi başaramayan yaşlı adam ışığın doruğa ulaşma ânını fal taşı gibi açılmış gözlerle karşıladı; nasıl olursa olsun yaşlı adamın ince, buruşuk derisi, başının yaklaşık otuz san-

timden az bir mesafede duran şiddetli yaz güneşi karşısında ne yapabilirdi ki?

Parlayan ışıklar yüzünden görme yetisini tamamen kaybetmiş olmasına rağmen hiçbir acı hissetmedi, hatta rahatsız bile olmadı. Tek hissettiği şey karanlık, sessiz ve uçsuz bucaksız bir boşluğun ortasında olmanın verdiği o tuhaf duyguydu; onu engelleyecek hiçbir taban ya da dayanak yeri olmadığı için en ufak bir çaba bile sarf etmeden boşluğa doğru ilerledi. Beden ağırlığıyla beraber yön duygusunu da tamamen yitirmiş gibiydi: yukarısı sandığı yer, aşağısı ya da yan tarafa doğru bir yer olabilirdi –hiçbir şeyi ayırt edemiyordu.

Bu ölüm mü, diye düşündü. Eğer öyleyse, çok yumuşak, hatta hoş bir şeydi. Bir rüya gibi. Kafasında canlandırdığı gibi değildi. Aslında onu hiç hayal etmemişti. Zaten ölümün nasıl bir şey olduğunu kim hayal edebilirdi ki? Belirsiz bir nedenle korkması gerektiğine dair boş bir fikre kapıldı. Fakat ruhu, korku ya da en azından can sıkıntısı yerine çocuksu bir merakla doldu. Neredeydi? Sonsuza kadar böyle cisimsiz mi kalacaktı? Neden hiçbir şey göremiyor, neden hiçbir şey duyamıyordu?

Sanki bu soruya bir tür yanıtmış gibi çok uzaklardan bazı sesler gelmeye başladı. Önce sesleri tanımadı: çok boğuk ve anlaşılmazlardı. Sahildeki dalgaların yuvarladığı çakıl taşlarından çıkan sürtünme sesine benziyordu, daha sonra nemli bahar akşamlarında ormandaki yaprakların üzerine yağan yağmurun çıkardığı patırtı sesine dönüştü. Sonra, seslerin ritmi arasındaki başka bir ses anlaşılabilir, hatta tanıdık gelmeye başladı: sade-

ce giriş namelerinde ahenkli olan, ardından ahengini tamamen kaybeden monoton, düzenli tekrarlar...

Saat başını haber veren dört ayrı saatten çıkan sesleri istem dışı bir dürtüyle saymaya başladığı andan itibaren yedi vuruş olmuştu. Duyduğu sesin ne olduğunu anlayana kadar kaç vuruş kaçırmıştı acaba? Üç ya da daha fazla. Bunu tespit etmenin neden bu kadar önemli olduğunu anlamasa da öğrenmenin tek yolu vardı. Cisiinsizleştiğini tamamen unutarak yeleğinin cebine uzandı. Fakat cep oradaydı, yeleği ve eli gibi gerçek ve hissedilebilirdi: Mary'nin o gün ona verdiği saat dışında her şey yerli yerindeydi... Saat yoktu.

Bu nasıl olabilirdi? Nasıl olur, daha az önce... Panik içinde yeleğine baktı ve ancak yeleğini gördüğü zaman görme yetisinin geri geldiğini fark etti. Artık kör değil ya da etrafını saran o karanlık boşluk yoktu. İnanmayan gözlerle birkaç saniyeliğine kendi bedenine baktı ve sonra gözlerini havaya kaldırarak etrafına bakındı.

Nerede sorun olduğunu hemen fark etmedi. Her şey normal görünüyordu: eşyalar yerli yerindeydi; tek eliyle sarsmaya devam ettiği çalışma masası, keçeli kumaşla kaplı tezgâh, üzerinde paltosu asılı duran köşedeki eski moda giysi askısı, kırmızı döşemeli iki sandalyenin arasında duran ince kıvrık bacaklı yuvarlak masa, sarkacıyla büyük dolaplı saat, karşı duvardaki siyah dökme demirden çerçevesi olan ayna...

Ancak hepsini algıladıktan sonra sorunun nerede olduğunu anladı; bütün bunları görmemesi gerekiyordu. Dükkânın içindeki tek ışık yaşlı adamın önünde duran yeşil abajurlu olan küçük lambanın ışığıydı ve zar

zor tezgâha kadar ulaşıyordu. Ama şimdi etrafındaki her şeyi gündüzmüş gibi net bir şekilde görebiliyordu.

Gündüz!

Güneş ışığıyla beraber yay şeklinde dizilmiş lacivert harflerden oluşan "Saatçi" yazısı dükkânın büyük vitrininden içeriye süzüldü. Bu, o bölgede sadece baharın sonlarında ve kısa yaz mevsimi boyunca rastlanabilecek parlak ve net bir ışıktı. Kasım ortasında kesinlikle böyle bir aydınlık olmazdı. Fakat dışarısı kış mevsiminde değildi; daha sonra dükkânın yanından hoplaya zıplaya geçen küçük bir kız çocuğunun kısa, fırfırlı kolları olan ekose bir elbise giydiğini gören saatçi hayretler içinde kaldı.

Uyuşmuş elini sonunda çalışma masasından çekerek ayağa kalktı ve tezgâhın yanından girişe doğru ağır, tereddütlü adımlar attı. Dükkânın orta kısmına geldiği zaman göz ucundan, sağ tarafında bir şeyin hareket ettiğini fark ederek yavaşça o yöne doğru döndü ve uzun aynadaki kendi yansımasıyla karşılaştı.

Gördüğü şey karşısında inanmayı reddederek gözlerini kıstı ve kendi görüntüsüne bakmaya başladı. Hiç kuşkusuz kendisiydi ama farklıydı, değişmişti, gençleşmişti. Aynadan onun bakışlarına karşılık veren kişi kamburu çıkmış, alnı kırışıklıklarla dolu, dökülen saçları kırlaşmış yaşlı bir adam değildi. Pürüzsüz bir cildi ve koyu, gür saçları olan sırın gibi otuzlu yaşlarında genç bir delikanlıydı.

Balmumundan bir maske gibi en ufak bir dokunuşla eski berbat buruşukluğuna geri dönmesinden korkarak son derece dikkatli hareketlerle kendi yüzüne do-

kunmaya başladı. Hileyi anlamak için büyük bir çabayla parmaklarını ağzının, çenesinin, yanaklarının üzerinde kaydırdı, fakat hiçbir aldatmaca yoktu: gençliği gerçekti, etrafındaki her şey gibi.

Şaşkınlık hali, gittikçe doruğa tırmanan heyecan karşısında yavaşça geri çekiliyordu. Daha önce sadece birkaç kez yaşadığı ışık çakmasına benzer ani bir duyguyla aynada duran uzun zaman önce unutulmuş kişiye bakmaya devam etti. *Déjà vu* hissi bütünüyle kuşatıcı ve karşı konulmazdı: aynada kendine bakarken aynı yerde daha önce de durmuştu ve aynı güneşli yaz günüydü.

Az sonra neler olacağının farkına vardığı an boğazında bir şeyler düğümlendi. Hızla girişe doğru döndüğü zaman zihnindekinin gerçekleşeceğinden hiç şüphesi yoktu. Tam o anda girişin üzerindeki ziller yüksek sesler çıkararak her yöne doğru uçuşmaya başladılar. Sadece o bu şekilde içeri girerdi: sarı buklelerden oluşan bir kasırga gibi, uzun, hışırdayan elbisesi ve o aydınlık, neşe dolu, insanı büyüleyen gülümsemesi...

Mary!

Kadının, onun fal taşı gibi açılmış gözlerine bakmak üzere kafasını döndürmeyeceğini, bedenini saran ani karıncalanma halini fark etmeyeceğini, bütün bir dükkânın içinde yankılanıyormuş gibi hissettiği kalp atışlarının kendi kulaklarını dolduran gümbürtüsünü işitmeyeceğini biliyordu. Sandalyelerden birine koşup kollarında taşıdığı kucak dolusu renkli kutuyu oraya bırakacağını biliyordu.

Kadının söyleyeceği kelimeler, daha ağzından çıkmadan bir saniye önce sese dönüşen ters bir yankı gibi

yaşlı adamın kafasının içinde yankılandı.

"Dışarıda korkunç bir sıcak var. Şehrin içi daha da sıcak ve kalabalık. Tahmin bile edemezsin. Sanki bütün şehir sokağa çıkmış. Keşke benimle gelseydin. İçeride çok fazla kalıyorsun. Bu senin için iyi değil. Bugün dükkânı kapatabilirdin. Burada da bir sürü insan var. Meydanda ne kadar çok at arabası olduğunu görmelisin. Tanrım, su gibi terlemişim. Ayrıca susuzluktan ölmek üzereyim."

Kız, sabırsız hareketlerle, çiçekli deseni olan su geçirmez büyük el çantasının içini karıştırmaya başladı; her zaman dolu olurdu ve şimdi de oldukça şişkin görünüyordu. Aradığını bulana kadar tam bir dakika geçti. Küçük kutu parlak, yeşil bir kâğıda sarılıydı ve turkuvaz kurdelenin uçları kıvrılmıştı.

Genç adamın, içinde ne olduğunu öğrenmek için kutuyu açması gerekmiyordu. Yine de, *déjà vu* halinin karşı konulmaz gücü tarafından kontrol edildiği için daha önce olduğundan daha büyük bir merakla kutuyu açtı. Cep saatinin kapağını kaldırıp içine kazınmış yazıya baktıktan sonra yüzüne kocaman bir gülümseme yerleştirdi ve önceden bildiği duruma uygun düşen o cümleyi sarf etti

"Çok güzel. Teşekkür ederim."

Tüm kalbiyle istemesine rağmen, teşekkür ederken bu sefer kendinde daha etkili ve güzel konuşma cesareti bulamadı. Avucunun içinde tuttuğu nesne nişanlısının verdiği bir hediyeden daha kıymetliydi: daha sonraki yıllarda yanından hiç ayırmadığı, son derece değerli bir hatıraydı. Yine de, tüm ruhunu birkaç kelime daha

sarf ederse geri dönülmez bir karmaşaya neden olup kendisine rehberlik eden bu *déjà vu* hissini kaybetme korkusu sardı.

Mary, adamın gülümsemesine karşılık vererek yanına kadar gitti ve ayak uçlarında havaya kalkarak onu öptü. Zaman ve mekân düşünüldüğünde terbiye sınırları dahilinde hafif ve kısacık bir dudak temasıydı, fakat yine de bu onun ürpermesine neden oldu. Kız, birisinin dükkâna girmek üzere olduğunu fark ettiği an kendisini uygunsuz bir vaziyette hissederek aniden arkasını döndü ve kutuları sandalyenin üzerinden toplamaya başladı. Kutuların içi, yaklaşan törende muhteşem görünmek için kadının kendi seçtiği güzel şeylerle doluydu.

"Hepsini götürüp üzerimi değiştireceğim. Su gibi terledim ve yapış yapışım. Hava çok sıcak. Sen de daha hafif bir şey giysen iyi olur. Kurdeşen dökeceksin. Hadi 'Golden Jug'da öğle yemeği yiyelim. Ihlamur ağaçları altındaki bahçesiyle orası şimdi en serin yerdir. Bu alışveriş beni kurt gibi acıktırdı."

Kız, hayranlık ve özür karışımı sıra dışı bir ifadeyle ona tekrar güldü ve o kasırga tavrıyla hışırtılı sesler çıkarak kapıya doğru yöneldi, değişmez olanla karşılaşmak üzere. *Déjà vu* feneriyle aydınlanan olaylar zinciri öylece adamın gözleri önünden akıp gidiyordu: at zillerinden çıkan şiddetli musikinin hızla yaklaşmakta olan gümbürtüyü boğması; boş at arabası çılgın gibi kaldırım taşlarının üzerine sıçradığı sırada, kızın telaşla dükkânın önündeki kaldırıma doğru kaçışı; uzun süredir güneş altında kalmış, kim bilir kim tarafından ürkütülmüş

ve sürücüleri olmadığı için kafaları iyice karışmış olan atların hiçbir şekilde durdurulamadığı sırada kızın dikkatsizce caddeyi çıkması; kaçacak hiçbir yerin olmadığını fark ettiği andaki korkunç şaşkınlık ifadesi; caddenin karşısında duran birinin, sanki sonsuza kadar sürecekmiş gibi çığlık atması ve sonra her yöne doğru havada uçuşan rengârenk kutuların açılıp içindekilerin etrafa saçılması: dantellerle kaplı limon sarısı şık bir elbise, fiyonk şeklinde bağlanmış kalın kurdeleli ve geniş kenarlı sarı bir şapka, büyük, parlak tokaları olan ayakkabılar ve asla bu biçimde teşhir edilmemesi gereken bir yığın saten iç çamaşırı: ölümün donuk çıplaklığı.

O kelimeyi telaffuz etmesi için şiddetle akan nehri yenmek zorundaydı.

"Mary!"

Bu kelimeyi söylemek, parşömen üzerindeki tortuyu tırnaklarıyla kazıyarak silmek ve çekici kaptığı gibi el değmemiş granitin üzerine yeni bir yazı yazmak için var gücüyle akan nehri yenmesi gerekiyordu. Tam o anda *déjà vu* halinin sihri bozuldu, bu seslenişe yer yoktu, onun rolü sessiz kalıp sadece gözleriyle kızı takip etmekti. Kendi iradesi dışında rol aldığı bu oyundan dışarı çıkınca birdenbire yalnız kaldı, ona yol gösterecek herhangi bir kılavuz olmaksızın zaman rüzgârlarıyla baş başaydı, fakat aynı zamanda önceden belirlenmişliğin o uğursuz değiştirilemezliği de ortadan kalkmıştı.

Kız kapının yanında durdu ve arkasını döndü. "Evet, Joseph?"

Adam ne söyleyeceğini bilemedi. Özellikle kendisi de hiçbir şey anlamadığı için açıklama yapmaya bir tür-

lü başlayamıyordu. Böylece adam onun yanına gitti ve kollarında kucak dolusu kutular olan kıza sarıldı. Onu özellikle orada tutmak, gitmesine izin vermemek için önceden hesaplanmış, kuvvetli, acemice sımsıkı bir kucaklamaydı. Bu tip aleni şehvet taşkınlıkları onun karakterine asla uymadığı için adam bu yaptığının kızın kafasındaki şüpheleri su yüzüne çıkaracağını biliyordu, fakat iki sonuçtan daha az zararlı olanını tercih etti.

"Ah, Joseph, sevgilim, biri gelebilir," dedi kız, yapmacık bir sitem taşıyan ses tonuyla. "Biraz sabırlı ol..."

Caddenin yukarı tarafında bir yerlerde, meydan yönünden gelen tok gümbürtü sesleri duyulabiliyordu. Zıplayan tekerleklerin takırtılarına karışan gümbürtü sesleri hızla yaklaştı. Uzaklardan gelen ses, yok oluşundan patlayışma kadar, bir gök gürültüsü sesine benziyordu. Mary, adamın kollarından kurtulmaya ve camekâna doğru dönmeye çalıştı. Fakat kıza sarılan Joseph onu sımsıkı tutuyordu.

"O da neydi?" diye sordu kız, kafasını yana çevirerek.

"Hiçbir şey... at arabasıdır herhalde... acelesi olmalı..."

Eğer adam sözlerine son verdiyse de o an, ürkmüş olan atların, gök gürlüyormuş gibi kulakları sağır eden koşturmaları sırasında kaybolmuştu. Toynaklar, tekerlekler, yeleler, boş sürücü koltuğu, köpürmüş burun delikleri, dönen dingiller, korku dolu gözler, yerde sürünen dizginler ve terli eğerlerin tufanı içinde, o dizginsiz atlar, alçaktan giden bir bulutun gölgesi gibi saatçi dükkânının yanından hızla geçip gittiler.

"Birisine çarpabilirlerdi," dedi Mary, Joseph onu sıkmayı sonunda bıraktığında. Adam, bir dakika önce kızı mengene gibi sıkıştıran elleriyle ne yapacağını bilmeden, neredeyse pişmanlık içinde onun yanında duruyordu.

"At arabası sürücüleri çok saygısız, hatta küstah olmaya başladılar. Onları bir de şehir merkezinde görmelisin. Etrafta çılgın gibi at koşturuyorlar. Zavallı hayvanları nasıl da kırbaçlıyorlar. Korkunç bir şey."

"Kimseye bir şey olmayacak, Mary. Artık kimseye bir şey olmayacak."

Adamın değişen ses tonu karşısında şaşıran kız, şüpheli gözlerle ona baktı. O kadar ciddiydi ki sanki bir tür yemin ediyordu. Yine de, kelimeler ağzından çıktığı an onların sadece, ilk defa ölümü ne olduğunu soran bir çocuğu teskin etmek için söylenenlere benzeyen boş teselli sözleri olduklarını fark etti.

Elbette, birisine çarpacaktı. Granit içine oyulan yazı silinemezdi. Genç adam şimdi, zaman ağacının diğer çatalı üzerinde caddeye doğru koşuyor ve her yanda sarı perçemler uçuşurken acı içinde sarsılarak hareketsiz bedene doğru eğiliyordu. Bu durum kesinlikle kendisini ilgilendirmiyormuş gibi, gülmekte olan Mary'nin ter içinde ve susamış bir halde yanı başında durduğu bu dal üzerinde –yaşamın canlılığının en somut örneği– güvendeymiş gibi yapabilirdi. Fakat çok fazla bir şey anlamamasına rağmen aynı derecede gerçek olan her iki zaman akışının meydana gelişi onun için acı verici bir şekilde belirgindi.

Bu belirginlik, cansız bedeni ağırlaşmış kadını kan-

lar içindeki kaldırımdan kaldırdığı zaman hissettiği o şiddetli acıyı, ardından uzun bir dönem ruhuna hakim olan o çaresiz duygusuzluk halini, sıkıcı işinin neden olduğu yanıltıcı unutuşlarla dolu aylar ve yılların o ağır ilerleyişlerini ve geçmişinin, karanlık kapı üzerindeki zillerin gizemli ziyaretçinin gelişini bildirerek aniden çalmaya başladığı o uzak Kasım akşamına kadar kendisini acımasızca ziyaret ettiği, kâbuslarla dolu yalnız geceleri hatırlatıyordu. İşte bu belirginlik, hafızanın bu katı kesinliği, kendisine kim bilir hangi nedenle bahşedilen bu eşsiz ayrıcalık uğruna ödemek zorunda olduğu bedeldi: geçmiş bir zamana geri dönmek ve acımasız şansın sonuçlarını geri almak.

Bu bedelin ona mutlu olma hakkını vermediğini biliyordu. Aksine. Yenilenmiş mutsuzluğunun üzerindeki mutluluk gölgesi çok ince, saydam bir perdeydi. Ne olursa olsun, anlaşılan o ki, Mary'nin insanı sarhoş eden o bulaşıcı neşesi, zaman zaman Joseph'in yüzünü nedensiz yere saran o melankoli maskesini yok etmişti.

RESSAM

I

ADAM kapıyı kilitleyip odaya girdi.

Pencere dışındaki parmaklıklar olmasaydı, oda tam bir ressam atölyesi gibi görünecekti. Pilili ince tülü ve kalın perdesiyle bol ışığın gün boyunca içeri girmesine izin veren yarı açık pencere neredeyse tavana kadar uzanıyordu. Beyaza boyalı parmaklıklar fazla dikkat çekici olmamasına rağmen, gözden kaçmaları da mümkün değildi. Burası bir hapishane olmadığına göre bu parmaklıklar herhangi birinin kaçmasını önlemek için değil, odada kalan kişinin kendi zihninde bir arayış içine girebileceği son dinlenme yerini kendi karanlık düşüncelerinden korumak için yapılmışlardı.

Odada az eşya vardı. Pencerenin sağında, uzun zamandır güneş altında durmaktan sararmış ve üzerinde yol yol kurumuş boya lekeleri olan bir gazetenin üzerine oldukça büyük, eğimli bir ressam sehpası yerleştirilmişti. Ahşap sehpanın yanında, alçak bir arkalığı ve ayak

koymaya yarayan yatay basamak çubuğu olan ince, uzun bir sandalye vardı. Hemen yanındaki duvarın alt yarısı, içinde gelişigüzel yerleştirilmiş ressam malzemeleri olan üst üste raflarla kaplıydı; çoğu sıkılmış boya tüpleri, farklı boyutlardaki fırçalar, kirli paletler, kömür çubukları ve kurşun kalemlerden oluşan bir deste, kirli paçavralar, büyük eskiz kâğıtları, rulo halindeki tuvaller, üzerlerinde etiketler olan kapaksız, parlak teneke kutular.

Odadaki tek ışık kaynağı tavanın ortasındaki kısa bir askıya takılı olan reflektördü. Resim sehpasının üzerinde duran tuvali aydınlatan ince ışık, taze boya tabakasından parlayarak etrafa yansıyordu. Açık zemine vuran ışığın kenarları cilalanmış parkenin üzerinde ışıldıyordu.

Adam odanın diğer tarafına doğru yöneldi ve ufak banyoya açılan kapının yanındaki pirinç iskeletli, dar yatağın üzerine oturdu. Yataktan başka bir de çekmeceli küçük bir masa vardı: masanın üzerinde sarı branda bezinden abajuru olan bir lamba, içinde geniş taç yapraklı mor çiçekler olan bir vazo ve kenarları pembeye çalan sayfalarının arasında ayraç niyetine geniş bir kurdele olan kara kaplı eski bir kitap duruyordu.

Adamın gözleri pencerenin karşısındaki duvara kaydı. Odanın yarı karanlığında iyi görememesi bir fark yaratmıyordu. Orada ne olduğunu biliyordu: düzensiz bir şekilde dizilmiş, basit gri çerçeveleri olan üç adet tablo vardı. Tam ortalarından kuvvetli bir ışık yayılan, karanlığa ait üç sahne: bir hücrenin önündeki koridorda titreşen bir meşale ışığı; koni şeklinde karınakarışık bir ofis

masasını aydınlatan bir lamba ışığı; bir saatçiye ait tezgâhtan yansıyan yeşil keçenin parlaklığı. Ve ışık dışında, etrafı gecenin zifiri karanlığı gibi saran gölgelerden farklı olarak, yüzü olmayan hayaletimsi bir figür vardı.

"İyi akşamlar, Doktor." Uzun bacaklı sandalyede oturan kadın arkası dönük bir şekilde yumuşak bir ses tonuyla konuştu. Üzerinde sadece kısa kollu bir gecelik vardı; narin hatları ince ve yarı şeffaf kumaşın altından ayırt edilebiliyordu. Işık veren cisim, pencereden giren ılık rüzgârla titreşip dalgalandığı için görüntü durağan değildi. Kadının küçük parmaklı çıplak ayakları iskemlenin yatay basamak çubuğu üzerinde duruyordu. Sol elindeki fırçayla tuvali hızlı, kısa darbelerle boyuyordu.

"İyi akşamlar Magdalena. Hemşire yeniden resme başladığını söyledi, bu doğru mu?"

"Evet."

"Bunun için vakit biraz geç değil mi? Şimdi yatağına gitsen ve çalışmaya yarın sabah başlasan daha iyi olmaz mı?"

"Yapamam. Tabloyu bir an evvel bitirmek zorundayım."

"Daha önce hiç bu kadar acele etmezdin."

"Şimdi acele etmek zorundayım."

"Neden?"

"O burada."

Doktor kısa bir süre gözlerini kapatarak elinin parmak uçlarını alnında gezdirdi. "Seni ziyarete mi geldi?"

"Evet."

"Yeni bir hikâye anlattı mı?"

"Evet. Sonuncusunu."

"Sonuncusu mu?

"Artık başka hikâye olmayacak."

"Ah, neden?"

Kadın hemen cevap vermedi. Çöken sessizlikle beraber yaz gecesine ait uzak sesler birden işitilir oldu: sanatoryumu çevreleyen yüksek ağaç tepelerindeki yaprakların hafif hışırtıları, çimenlerin arasındaki avare cırcırböcekleri, bir kuşun acı çığlığı.

"Gidiyor."

"Bu yüzden mi acele ediyorsun?"

"Evet. Nasıl resim yaptığımı görmesini istiyorum. Sırf bunun için bir kez daha gelmeye söz verdi."

"Onun resmini mi yapacaksın? Sonunda kendini sana gösterdi mi?"

"Evet."

"Fakat daha önce hep gizlenirdi. İlk ziyaretinde onu bir kere bile görmemiştin. Bu yüzden çizdiğin resimlerde yüzü yok. Şimdi değişen ne?"

"Yine yüzünü saklayacak."

"Eğer onun resmini yapacaksan bu nasıl olacak?"

Kadın yanıtlamadan önce elindeki fırçayı paletin üzerindeki boyanın içine batırarak dakikalarca renkleri karıştırdı.

"Evet, onun resmini yapacağım," dedi sonunda fırçayı tekrar tuvalin üzerine götürerek. "Eğer istersen sana onun hakkındaki her şeyi anlatırım. Fakat, Tabii ki sen bana inanmayacaksın."

"Neden böyle düşünüyorsun?"

"Çünkü sen benim deli olduğumu düşünüyorsun." Bu cümleleri sanki sıradan bir açıklama yapıyormuş gibi

duygusuz, düz bir ses tonuyla söyledi. "Deliliğim onu gizliyor. Bütün karanlıklardan daha iyi."

"Burada böyle kelimeler kullanmadığımızı biliyorsun."

"Biliyorum. Başka, daha yumuşak sözleriniz var. Fakat bu, meselenin özünü değiştirmez. Hâlâ pencerelerimde parmaklıklar var ve kapıları kilitli tutuyorsunuz."

"Parmaklıklar sizin kendi iyiliğiniz için."

"Böylece pencereden dışarı sarkıp kazara aşağı düşmeyeceğim öyle mi?"

"Kazalar hep olur."

Birkaç saniyeliğine başını tuvale yaklaştırarak bazı ayrıntıları boyamaya koyuldu. "O zaman, bana inanabilirdin."

"Seni dinler, sonra da kararımı verirdim."

"Oldukça adil." Boyadığı ayrıntıya bakarak ressam sehpasından geriye doğru hareket etti. "Ne düşündüğünü bana anlat, kim o?"

"Nereden bilebilirim?"

"Fakat mutlaka bir fikrin vardır," dedi, tekrar paletinde doğru rengi arayarak. "Buluşmalarımızdan sana bahsetmiştim. Anlattığı hikâyeleri biliyorsun.

"Zamanı kullanarak istediği her şeyi yaptığı için kudretli biri olduğu çok açık."

Doğru rengi bulduktan sonra çıplak sol kolu tuvalin önünde tekrar hızla hareket etmeye başladı. "Şeytan mı?"

Adam dakikalarca ses çıkarmadan, kadının, üzerinde çalıştığı tablonun önünde hafifçe salınan bedenini seyretti.

"Çok sıra dışı bir şeytan olurdu herhalde," dedi sonunda. "Hiçbir karşılık beklemeden iyi işler yapan bir şeytan."

"Doğru şeyi mi yaptığını düşünüyorsun?"

"Öyle değil mi? Anladığım kadarıyla, üç mutsuz insana eşsiz birer zaman arınağan edilmişti."

"Şimdi daha mı mutlular?"

"Şey, galiba öyle. Yani mutlu olmaları gerekirdi. Özellikle karşılık olarak onlardan hiçbir şey istenmediğine göre."

"Başlarda o da bu insanları mutlu edeceğini sanıyordu."

"Artık öyle düşünmüyor mu?"

"Hayır. Zaten, bu yüzden gidiyor. Ne kadar iyi niyetli olursan ol, zamanla dalga geçmek şeytan işidir; o da bunu keşfetti."

"Nerede hata yaptı?"

Paleti ile fırçasını sehpanın altına koyduktan sonra başını geriye attı ve uzun saçlarını geriye doğru savurmaya çalıştı. Uzun zamandır taranmadığı için kıvırcık kızıl bukleler kördüğüm olmuşlardı.

"Astronomla ilgili hikâyeyi hatırlıyor musun?" Kadın, arkasını dönmeden başparmağıyla sağa doğru duvardaki üç resimden birine işaret etti. "İdamından hemen önceki o gece ziyareti olmasaydı, Lazar mutlu ve bu fedakârlığının ne kadar doğru, hatta ne kadar yüce bir hareket olduğundan emin bir şekilde kazığa gidecekti."

"Fakat bu bir hataydı. Geleceğe yaptığı ziyaret ona fedakârlığının anlamsız olduğunu gösterdi."

"Sence insanlar hatalarından azat edilmeli midirler?

Sonunda bu, mutluluklarını bozacak olsa da?"

"Mutluluk bir yanılsama, bir aldanmadır."

"Peki mutluluk ne değildir?"

Adam, önce ne cevap vereceğini bilemedi. Kendisini, basit gibi görünen ama içinde pek çok hileyi barındıran bir hamle yapan satranç oyuncusunun karşısındaymış gibi hissetti.

"Bir hayat yok olacaksa mutluluğun ne anlamı var?" diye sordu adam sonunda, boğuk bir ses tonuyla.

"Peki mutluluk olmadan hayatın ne anlamı var? Lazar'ın yapmaya zorlandığı şey imkânsız bir seçimdi. Ziyaretçi bunu bütün iyi niyetiyle yapmıştı. Eğer geleceği görmemiş olsaydı, onun için her şey çok daha basit olacaktı."

"Ziyaretçi hikâyeyi sonuna kadar anlatmadı ki. Astronomun neyi tercih ettiğini söylemedi."

"Söylemedi, çünkü fark etmezdi." Birkaç saniye sustu. "Onun yerinde olsan sen neyi tercih ederdin?"

Pencereden giren güçlü bir rüzgâr kadının geceliğinin eteğini kaldırarak ince ve güzel baldırlarını ortaya çıkardı. Odanın içi, bol çimen kokusu ve bir miktar temiz havayla doldu –yaklaşmakta olan fırtınanın ilk işaretleri.

"Ya antik dilbilim profesörü?" diye sordu adam, herhangi bir cevaptan kaçmarak. Gözlerini istem dışı bir hareketle gölgeli duvarda duran ikinci resme doğru kaldırdı. "Pişmanlık duyması için hiçbir neden yoktu, çünkü şans engellenmişti. Tam tersine. Cennete geri döndü."

Kadın hemen cevap vermedi. Resim sehpasının yanındaki rafa doğru eğildi ve boya tüplerini karıştırdıktan

sonra aralarından bir tane seçerek içindeki boyanın birazını paletin üzerine sıktı. Sonra bez parçasını alarak parmak uçlarını sildi.

"Aslında, cennetten mahrum edilmişti. Eva, cennette sadece bir gözlemciydi; cennetin içinde yer alma şansı olmayan bir gözlemci."

"Bir... hayalet olmaktan rahatsızlık duyuyormuş gibi gelmedi bana. Geçmiş üzerine çalışan pek çok kişi onun yerinde olmak için hayatının yarısını, hatta daha fazlasını vermeye hazırdır."

Tuvalin üzerine daha çok boya koymaya başladı. Şimdi tablonun ortasında çalışıyordu. "Bir yudum tanrısal çay için o bütün bir ömrünü verirdi."

"Olabilir, fakat bu onun ödemek zorunda olduğu bedeldi. Tüm yaptıklarının doğru olup olmadığını öğrenmenin başka yolu yoktu."

"Fakat, bir de onun yanılmış olduğunu hayal et. Tarihöncesine ait o dilin onun düşündüğünden çok daha farklı olduğunu. Bu katmerli bir yenilgi olurdu: geçmiş hayatını boşa harcamış olacak ve tam önünde içine giremeyeceği bir cennet duracaktı."

"Bu şekilde olmak zorunda değil. Haklı olduğunu ispat edebilirdi."

"Bu, ulaşılamayan cennet için yeterli bir teselli olabilir miydi?"

"Fakat geçmişe geri dönmeseydi, hayatının sonuna kadar şüphe içinde yaşayacaktı. Bu şekilde en azından ne tarafta bulunduğunu öğrenmiş oldu."

"Hayatı mümkün kılan şey aslında belirsiz değil midir?" Tehditkâr, başka basit bir hamle daha yaptı.

"Ziyaretçi hikâyenin sonunu da anlatmadı," dedi adam, hafif bir tereddütten sonra.

"Daha önceki aynı nedenden dolayı. Ateşin yanına gittiği zaman Eva'nın onlardan işiteceklerinin bir önemi yok. Bodrum katındaki ofisinden hiç ayrılmamış olması, onun için en iyisi olacaktı."

Pencerenin üst kısmında birdenbire mavi bir ışık çakması oldu, fakat gök gürültüsü duyulmadı. Fırtına hâlâ çok uzaktaydı. Sadece cırcırböceği korosunun çıtırtıları hızlanmışa benziyordu.

"Üçüncü hikâye bu açıdan diğer ikisinden ayrılıyor," dedi adam, tekrar duvardaki tabloya dönerek. "Hikâyenin sonunda hiçbir belirsizlik yok."

"Hayır, yok ama olması gerektiği gibi mutlu bir son da değil."

"Değil mi?"

Kadın başını pencereye doğru çevirdi ve gözünü karanlığa dikti.

"Hava sıcak ve nemli," diye konuşmaya başladı. "Yağmuru sabırsızlıkla bekliyorum. Bu sıcakta resim yapmak çok zor. Ter içinde kaldım."

Doktor gözlerini kapatarak parmaklarıyla şakaklarında küçük daireler çizmeye başladı. Hava değişikliğini hissettiği ilk yer oralarıydı. Şakaklarından yavaş yavaş başının arkasına doğru yayılan hafif zonklama geceyi baş ağrısıyla cebelleşerek geçireceğini haber veriyordu.

"Değil," diye devam etti kadın. "Belki mutlu sonla bitecekti, eğer Mary'nin öldüğü diğer zaman akışına ait hatıra zihninde olmasaydı."

"Aslında o gerçek bir olayın hatırası değildi. Daha

çok, kötü bir rüyanın anımsanmasıydı."

"Rüya olamayacak kadar uzun sürdü. Bir çeyrek yüzyıldan fazla. Neden Joseph'in bu kadar uzun zaman acı çekmesi gerekti? Eğer ona yardım etmek mümkün olsaydı ve birisi bu iş için gönüllü olsaydı, kazadan hemen sonra zamanın diğer dalına yerleştirilmiş olması gerekirdi. Sadece o zaman olay tamamen kötü bir rüya gibi görünebilirdi. Bu şekilde yaralar çok derin ve gerçektiler."

"Bu neden gerçekleştirilmedi? Ziyaretçine sordun mu?"

"Evet, Tabii ki."

"Eeee? Ne cevap verdi?"

Kadın, elinin tersini alnına sürdü.

"Başka türlü yapmasının mümkün olmadığını, çünkü o zaman hikâyenin iyi olmayacağını söyledi. Eğer armağan zamanı daha önce vermiş olsaydı, kahraman kesinlikle çok daha iyi vakit geçirecekti, ama hikâye zayıf kalacaktı. Aynı durum diğer iki hikâye için de geçerli."

"Tuhaf. Şeytanın edebi etkiyi bu kadar fazla umursayabileceği aklımın ucuna bile gelmezdi."

Kadın, tuvalin üzerinde darbeyi tamamlamadan elindeki fırçayı havada tutarak sustu.

"Elbette, o şeytan falan değil. Eğer şeytan olsaydı, kahramanlarının başlarına gelenleri asla umursamazdı. Zaman hikâyelerinden vazgeçiyor artık, yeter ki kahramanlarının haklarını çiğnemesin."

"Peki, eğer şeytan değilse kim?"

Nihayet, boğuk bir gürleme yaz akşamının sükûnetini bozdu. Fırtına kopmak üzereydi. Sanki işitilmeyen

bir emirle cırcırböcekleri aniden susuverdiler.

"En baştan beri açık değil miydi? Anlatıcı. Yani, yazar."

"Yazar mı?" diye sordu doktor duygusuz bir ifadeyle.

"Evet, yazar. Sahip olduğu o kutsal gücü, önüne geçilmez, şeytani bir bencilliğe dönüştürmeksizin sorumluluğu üzerine alan yazar."

"Kime karşı sorumluluk? Hikâyelerindeki kahramanlara mı? Fakat onlar yok ki, gerçek insan değiller. Onlar yüzünden vicdan azabı çekmek için hiçbir neden yok."

Uzun pencerenin üzerindeki ince pilili tül beyaz bir yelken gibi aniden kabararak dalgalandı. Yakınlardaki ağaçların tepe yaprakları büyük bir sesle hışırdadılar ve resim sehpasının altındaki, kenarları sararmış eski gazeteler aralıksız hareket etmeye başladı.

"Öyle mi düşünüyorsun?" diye sordu kadın, içeriye süzülen temiz havaya doğru yüzünü döndürerek.

Adam başparmağı ve işaretparmağıyla sert bir şekilde kendi burnunu sıktı. Şakaklarındaki ağrı daha delici, daha yakıcı bir hal alarak burnuna doğru hareket etti. Bu sohbet artık sona ermeliydi. Çıkmaza girmişlerdi ve vakit iyice geç olmuştu. Biraz dinlendikten sonra, ertesi gün tekrar devam ederlerdi.

"Demek yazar bizi terk ediyor," dedi adam, yatağın ucundan yavaşça kalkarak. "Demek, o gizemli ziyaretlerini gerçekleştirmeyecek artık. Kapıya doğru yöneldi, sonra bir şey hatırlayarak durdu. "Bu arada, gizemli adam penceredeki parmaklıklara ve kilitli kapıya rağ-

men odana girip sonra da çıkmayı nasıl başardığını sana anlattı mı? Belki de hikâyelerinde sahip olduğu sonsuz gücü gerçeğe taşımıştır."

Bunu söyler söylemez, sorduğu sorunun çok fazla özen gösterilerek hazırlanmamış olduğunu düşündü. Bunda yorgunluk ve baş ağrısının bariz etkisi vardı. Kadın adamın kendisiyle dalga geçtiğini düşünebilirdi, ki bu da aralarındaki ilişki için hiç de iyi olmazdı. Halbuki kadını, etrafına sardığı bu sessizlik kozasından çıkarıp yaptığı resimler hakkında konuşturmak için uzun zaman harcamıştı.

"Hikâye anlatıcısı sonsuz güçlerini gerçeğe taşımaz," diye cevapladı kadın. Sesinde duygularının rencide olduğuna dair bir iz yoktu. Tam tersine: yaklaşan fırtınanın heyecanından olsa gerek neşeli bir ses tonu vardı. Bu, hastalar arasında çok sık olurdu. Sanki havayı dolduran elektrik onların içine nüfuz ediyordu. O gece hemşireler bir şeylerle oyalanmaları için onlara bir sürü iş verirdi.

"O zaman nasıl yaptı?"

Dışarıda yağmur yağmaya başladı. Damlalar hâlâ dağınıktı, ama şiddetli vuruşlarından büyük ve hızlı oldukları anlaşılıyordu.

"Anlamıyor musun?" diye sordu kadın. "Sadece tek bir olasılık var."

Adam sabit bakışlarla, kadının sırtına, ince geceliğinin su yüzeyindeki küçük dalgalanmalar gibi buruştuğu yere baktı. "Anlamıyorum. Ne olasılığı?"

"Bu gerçek değil. Bu da onun hikâyelerinden biri."

Adam odanın ortasında kıpırdamadan öylece kala-

kaldı. Bir şeyler söylemesi gerektiğini, kendisinden beklenenin bu olduğunu biliyordu, fakat doğru kelimeleri hiçbir şekilde bulamıyordu. Kadının söyledikleri değil, onları söyleme biçimi onu hayrete düşürmüştü. Sanki son derece sıradan sözlermiş gibi yine o düz ses tonunu kullanmıştı.

"Bana inanmayacağını sana söylemiştim."

Doktor, uyuşukluk halinden kurtularak kendine geldi.

"İnanmak o kadar kolay değil. Benim yerimde sen olsan inanır mıydın?"

"Ah, kesinlikle inanırdım. Benim için hiç de zor değil. Ben bir deliyim, öyle değil mi? Ama sen değilsin. Dahası, sen bir şüphe adamısın, inanç adamı değil. Kanıtı gördükten sonra bile yine de şüphelenirsin."

"Kanıt mı?"

Paletle fırçayı tekrar resim sehpasının altına koydu, lekeli bez parçasına ellerini sildi ve kucağındaki bir şeye doğru uzandı. Kısa bir süre sonra uzun bacaklı sandalyenin üzerinde adama doğru dönerek elini havaya kaldırdı. Parlak reflektörün altında yeşil bir ışık dans etmeye başladı.

"Onu nereden buldun?" diye sordu doktor, kısık gözlerle cep saatine bakarak.

"Elbette, yazardan. Bana hediyesi. Arkasına kazınmış bir ithaf yazısı var. İşte, bak."

Kadın saati ona uzattı, fakat adam saati hemen almadı. Ensesindeki tüylerin diken diken olduğunu hissederek kadının avucunun içindeki altın nesneye baktı. Aslında her şeyde statik elektrik vardır, diye düşündü.

Sanki buna cevap olarak odadaki her şey aniden kör edici bir mavilikle parlayıverdi. Ardından ne geleceğini biliyordu, yine de kısa bir an çınlayan şiddetli patlama adamın ürpermesine neden olmuştu.

Kadın sanki sağırmış gibi patlama karşısında gözünü bile kırpmamıştı.

"Sadece gök gürültüsü, korkma," dedi kadın kibarca. "Haydi, saati al."

Doktor, tereddütlü ve ürkek bir tavırla saati aldı. Beklediğinden daha ağırdı. Üstü dışbükey, altı düzdü. Parmaklarıyla arka tarafına kazınmış yazıyı hissederek saati elinde çevirdi. Üzerindeki yazı küçük ve kıvrımlı harflerle yazılmış bir kaligrafiydi. Dairenin ortasının tam üzerinde iki isim vardı. Kadınınki ve onunki.

"Demek, yazarın ismi bu," dedi doktor. Açıklama ile soru karışımı bir ifadeydi.

Kadın cevap vermedi. Ortalığı saran sessizliği bozan tek şey alçaktan giden bulutlardan aşağı süzülen sağanağın sesiydi. Belli aralıklarla çakan şimşekler parmaklıkların dışındaki su perdesini aydınlatıyordu. Yağmur düz bir şekilde yağdığı için pencerenin altındaki parke kupkuruydu. Odanın içindeki hava, neme ve yeni, keskin birtakım kokulara doymuştu.

Adam, kapağı açmaya yarayan kilidi arayarak saati elinde döndürmeye başladı.

"Onu açmak istediğinden emin misin?" diye sordu kadın, sakin bir ifadeyle.

Kilidi buldu, fakat ona dokunmadı. "Açmamalı mıyım?"

"Eğer sana armağan edilecek bir zamana hazır değil-

sen, açmamalısın."

"Bana ne tür bir zaman armağan edilebilir ki?"

"Bütün bir hayatını değiştirebilecek türden."

Doktor gülümsedi. "Benim için o dediğin türden bir değişiklik söz konusu olabilir mi? Ne seher vakti beni bekleyen bir idam kararı var, ne de, acaba yaşlılığımda yaptığım her şey yanlış mıydı diye şüpheler içinde kıvranıyorum. Geçmişimde ortadan kaldırılması gereken en ufak bir karanlık yer yok."

"Ah, herkes için öyle bir durum vardır. Benim gibi bir deli için bile. Bu son zaman armağanı olacak."

"Son mu?"

"Doğru. Kendi geleceğinle ilgili emin olduğun tek şeyi söyle bana."

Kadına şüpheli gözlerle bakarak bir an düşündü. "Eğer düşündüğün buysa, bir gün öleceğim."

"Evet. Ama bunun ne zaman gerçekleşeceğini bilmiyorsun. Yarın da olabilir ya da yıllar sonra da, öyle değil mi? Öğrendiğin taktirde dayanılmaz bir yük haline dönüşecek olan şey, kendi ölümlülüğünün farkındalığını bastırmana olanak sağlayan işte bu bilgiyi bilmiyor olmandır. Ne zaman öleceğini bilmemek –hayata dair en iyi korunan kale."

Bu üçüncü basit hamleydi. Adamın etrafına görünmez bir yenilgi ağı örülmüştü ve hiçbir kaçışı yoktu.

"Eğer kapağı açarsam öğrenebilir miyim?"

"Öğrenebilirsin."

Fıskiye şeklindeki yağmur damlaları esen rüzgârla beraber aniden eğilerek ince tüller ile kalın perdeleri ıslatmaya başladılar ve pencerenin dibindeki zeminde re-

sim sehpasının altındaki gazetelere kadar ulaşan bir gölcük oluşturdular.

Doktor o yöne doğru baktı ve ardından kadına döndü.

"Nereden biliyorsun?"

"Çünkü saati açtım."

"Ve ne zaman öleceğini öğrendin."

"Evet."

Adam yavaşça başını salladı.

"Bu işte bir yanlışlık var. İlk üç hikâyedeki kahramanlarla yaşadığı kötü tecrübelerden sonra onun... yani yazarın... zaman armağan etmeyi bıraktığını söylememiş miydin? Hani, sonsuz gücün beraberinde getirdiği sorumluluğu kabul etmişti, hani, artık vicdanı kahramanlarına acı çektirmeye izin vermiyordu. İddia ettiğin gibi bu da onun hikâyesiyse sana karşı çok kötü davranmış: armağanların en acımasızını almışsın."

"Armağanı aldım, çünkü onu kendim istedim. Onu bana vermemek için çok direndi."

"Fakat bunu neden istedin ki? Az önce ne zaman öleceğini öğrenmenin hiçbir anlamı olmadığını söylememiş miydin?

"Benim durumum çok özel. Yazar benim deli olduğumu hayal ettiğine göre, daha ne kadar böyle yaşayacağını bilme hakkım vardı. Onun için çok kolay olmasa da, benim için yapabileceği tek şey buydu."

"Ya ben?" diye sordu doktor parmaklarını alnına sürterek. "Ben de kapağı açabilirim. Eğer onun hikâyesindeki bir karaktersem benim için ne gibi bir mazereti olabilir?"

"Evet, açabilirsin. Ama öyle olsa bile yapmayacaksın."

"Neden? Beni durduran ne?"

"Tabii ki, yazarın sonsuz gücü. Bunu yapmana izin vermeyecek."

Kadının yüzüne bir gülümseme yayıldı. Adamın başparmağı yavaşça kilide doğru gitti, ama hareketi tamamlayamadı. Aniden çalan kapının sesi kısa ve keskindi. Uzun boylu hemşire içeri girmek için izin beklemedi. Kapıda durdu ve telaşla, "Ah, hâlâ buradasınız, Doktor. Acilen kırk üç numaralı odada bekleniyorsunuz," dedi.

Doktor, saati, açık duran avucunda tutarak kıpırdamadan orada öylece kaldı. Ani bir esinti tekrar ıslak perdelerin arasına doldu ve gazeteleri sehpanın ayaklarına kadar kaldırdı.

"Olur şey değil, burada her yer açık," diye söylendi hemşire, hızla pencereye doğru giderek. "Magdalena, üşüteceksin, sırtına bir şeyler al."

Ressam gülümsemeye devam ederek saati yavaşça doktorun elinden aldı.

"Acele et, seni bekliyorlar," dedi kibarca. "Yarın yine görüşürüz. Daha zaman var. Hikâye senin için burada bitiyor, fakat hakkında biraz daha konuşuruz."

II

GECE kopan fırtına kısa bir süre sonra etkisini yitirmiş, ardında, güneş doğana kadar nemli toprağın üze-

rinde süzülecek olan çürük kokulu yoğun bir rutubet bırakmıştı. Yassılaşmış uzun çimenler, üzerlerindeki su damlalarını atarak ağır ağır doğrulmaya başladılar. Fakat, ara sıra yapraklardan düşen damlalar tekrar yere eğilmelerine neden oluyordu.

Rüzgâr tamamen durmuştu, şafak sökmeden önceki derin sessizlik sadece kısa süreli kuş cıvıltıları tarafından bozuluyordu. Cıvıltılar, açık denizde kaza geçiren bir geminin kayıp kurbanlarına ait yakarışlar gibi merak ve korku doluydu. Çığlık sesleri kaybolduktan çok uzun zaman sonra bile hayali yankılar durgun havada asılı kaldı.

Şafak vaktinin büyük pencereyi dolduran bulanık ışığı altındaki beyaz parmaklıklar, karanlık gecenin perdesi önünde çok fazla göze çarpmıyorlardı. Bulanık sabah ışığı tuvali aydınlatan reflektörün keskinliğini de hafifletip soldurarak sönükleştirdi. Odanın içindeki birkaç nesne bu yeni ışıkla beraber katılıklarını kaybetmiş gibi görünüyorlardı.

Üzerinde çalıştığı tuvale bakan ressam hâlâ resim sehpasının önünde duran uzun bacaklı sandalyenin üzerinde oturuyordu. Çok büyük olduğu için onu daha da küçük gösteren geceliğinin üzerine limon rengi bir bornoz giymişti; iskemlenin basamak çubuğunu ve çıplak ayaklarını örten etekleri neredeyse yere değiyor, bornozun kolları ellerini tamamen örtüyordu. Etek uçlarındaki boya lekeleri kadının görünmeyen parmaklarının tuttuğu palet ve fırça ile birbirine karışmış gibi görünüyorlardı.

Cep saatinin devasa camı tuvalin neredeyse dört

kenarına birden ulaşarak bütün bir yüzeyi kaplamıştı. Saatin kapladığı yüzeyin dışında kalan köşeler, eğer çerçeve daire şeklinde olsaydı, kesinlikle var olmayacak karanlık boşluklardan oluşurdu. Geniş saatin kalınlığı gözden kaçmış olabileceği gibi, daireyle kuşatılmış alana ait bir bölüm olmadığı için yine de belirgindi: görünmeyen bir kaynaktan gelen ve zar zor anlaşılabilen bir ışık yansıması kenardaki hafif kıvrımı ortaya çıkarıyordu.

Etraftaki koyu tonlarla karşılaştırıldığı zaman üzerindeki her ayrıntıya sert bir şekilde vurgu yapan ortadaki parlak beyazlık, buz gibi parıltısıyla neredeyse gözleri yakıyordu. On iki adet rakam uzun ve inceydiler, ama düzgün değildiler. Sanki, kıpır kıpır hareketli bir su akıntısı onları eğip bükerek üzerlerinden geçiyormuş gibi eğri büğrü görünüyorlardı. Rakamların bir bölümünü anlamsız şekillere sokan ya da onları saat camının kenarına doğru iten dalgalanma bazı yerlerde daha farklıydı.

Saatin dört ibresi de aynı uzunluktaydı. Merkeze doğru kalınlaşan ibrelerin sivri uçları, ortasında küçük bir yarık olan dar ve uzun eğreltiotu yaprakları gibi dış çepere kadar uzanıyorlardı. Yapraklar, sanki aynı tomurcuktan filizleniyorlarmış gibi tek bir noktada buluşan ince gövdelerin içinde son buluyordu. Birbirlerine ters duran ibreler dik açıyla iki doğru parçası oluşturuyorlardı. Dikey ibre çifti, on iki ile altı rakamını, yatay olanlar ise dokuz ile üç rakamını birbirine bağlıyorlardı.

İbrelerin üzerinde onların şeklini alarak uzanan

yarı saydam bir beden vardı. Kolları, yatay ibre çiftinin üzerinde iki yana açılmış ve bulundukları yerlere sıkıca bağlanınışlardı. Görünürde hiçbir çivi olmamasına karşın beyaz eldivenli avuç içlerinde çiçek açmış geniş kırmızı lekeler vardı. Parmaklar pençe gibi kapanmış, fakat kırmızı çiçeklere değmiyorlardı.

Kırmızı boya koyu renkli deri ayakkabıların üzerine de sıçramıştı. Fakat orada çok daha az dikkat çekiciydiler. Görünmeyen çivilerin verdiği acı, bacakların anormal bükülüşünden açıkça anlaşılıyordu; delinmiş ayaklar ise boş bir çabayla hiçbir yerden destek alınayan bir bedenin yükünü hafifletmeye çabalıyorlardı.

Uzun pelerinin etekleri kurumuş bir çamurla kaplıydı ve çamur, siyah zemin üstündeki birbirinden farklı kahverengi is lekelerini gözler önüne seriyordu. Pelerinin kenarları yıpranmış ve yırtık pırtıktı, dikiş yerleri yer yer söküktü. Astarın rengi son derece canlıydı ve sanki dikenli bir çalıya takılmış gibi üzerinde bir yırtık vardı.

Gövdenin önünde, tepesi aşağıyı gösteren koyu renk bir baston vardı. Etraftaki beyazlığın üzerine hafif gölge bırakarak hiçbir yerden destek almaksızın yatay bir şekilde havada süzülüyordu. Ucundaki fildişi kum saatinin ortası çatlamıştı. Saatin içindeki altın kum, geride artık hiçbir şeyi ölçemeyecek olan boş bir kabuk bırakarak çatlaktan dışarı dökülmüş gibiydi.

Uzun şapkanın üzerinde siyah ipeksi parlaklığını hafifleten ince bir toz tabakası vardı. Eğri büğrü bir sürü çöküntü yüzünden melon şapkanın şekli bozulmuştu. Işık alttan geldiği için şapkanın kenarı artık yüzü

gizlemiyor olmasına rağmen yine de görünmüyordu. Bakire tuvalin boş kısmı tam olması gereken yerde açılmıştı.

Ressam, resmi bitirmesi gerektiğini, son hikâyenin zamanının dolmak üzere olduğunu biliyordu. Vicdan azabıyla yanan kayıp yüz zihninde son derece net bir şekilde canlanıyordu, fakat bornozun kolu içindeki parmakları fırçayı kaldırmayı reddediyordu.

Bu sahneyi çok daha farklı hayal etmişti. Onu, önceki ziyaretleri sırasında yaptığı eylemlerle resmetmek istiyordu. Sessiz sedasız banyo kapısında belirecek ve kadın, resim sehpasının yanında arkası dönük bir şekilde oturuyor olmasına rağmen onun geldiğini hissedecekti. Banyodaki aynanın altındaki raftan, kalın, vernikli ceviz saplı saç fırçasını alacaktı. Fırçanın, kadının birbirine dolanmış saçları için gerekli olan sert ve sivri uçlu kılları vardı.

Adam, hikâyeyi bitirene kadar sabırla, uzun uzun onun saçlarını tarardı. Hikâyenin sonuna geldiği zaman kadının saçları açılmış, yumuşacık olur ve bakımsız bukleler zarif dalgalara dönüşürdü. İlk taramadan sonra saçlarını kimseye taratmaz, bunu kendi bile yapmazdı. Onları düzenli olarak yıkar, fakat iki hikâye arasında taramadan öylece bırakırdı. Bu katı inadının, özel hastaların yaptığı bir dolu kapristen sadece biri olduğunu gören hemşireler, onu vazgeçirmek için çok fazla uğraşmazlardı.

Güzel bir resim olacaktı, belki de dördünün arasında en güzeli. Fakat yine de bu bir aşk hikâyesi olamazdı. Ya da tek başına bir aşk hikâyesi olamazdı. Aşk-

tan çok kefaretten bahsetmesi gerektiği için hikâyeleri birbirine bağlayarak bir sona ulaştı. Bu gerekliliğin farkına varmıştı, ama kefaret neden bu kadar ıstıraplı olmak zorundaydı. Resmi yaparken hassas dokuyu delen paslı çivilerin verdiği acıyı kendi el ve ayaklarında hissetmişti. Çizdiği şey henüz kişiliksizken çivilenmeye bir şekilde tahammül edebilmişti. Fakat, çarmıha gerilen kişinin artık bir yüzü olmak zorundaydı.

Tuvalin boyanmamış tek yeri üzerinde kısa ve hızlı fırça darbeleri atmaya başladığı zaman gözleri parladı ve dudakları hafif bir titremeyle büzüldü. Fakat eli kendinden emindi. Görünüşte bağlantısız olan çizgilerle oval boşluk yazarın, sanatının ezeli günahıyla biçimsizleşen yüzünün şeklini almaya başladı.

Kadın, tam o anda acının neden gerekli olduğunu anladı. Acı olmazsa, verdiği zararı iyi niyetle haklı çıkarmaya çalışan umarsız bir tanrı gibi olurdu. Tercih ettiği ıstırap şekli, ona haklarına tecavüz ettiği kişilerle eşitlendiği bir kurtuluş sunuyordu. Bu fedakârlığı yapmazsa, yazma eyleminin bir parçası olan o son görevi kabul etmesi mümkün olmayacaktı.

Ressam son fırça darbesini de attıktan sonra başını ağır ağır arkaya doğru eğdi ve uzun kızıl saçları sırtından aşağı döküldü. Daha önceki gibi bu, son bir samimiyet, bir teslimiyet hareketiydi. Dışarıda bir yerlerde uzayıp giden neşeli bir cıvıltı yankılandı ve şafağın soluk rengi pembeler içinde belirginleşti.

Fırça, başının tepesindeki saçların içine daldı. Kıvırcık bukleler çok fazla dolanmışlardı ve kadının içindeki sevinç acıyı reddetmesine rağmen ilk başta tarama

eylemi acı verdi. Ceviz saplı fırça karışık azgın dalgaların büyük direnç gösterdiği yerlerde azıcık geri giderek kısa darbelerle yavaşça yoluna devam etti. O coşkun denizde ne kadar dibe giderse, iş bir o kadar zor ve yavaş ilerliyordu, en altta ise bukleler neredeyse keçeleşmişti.

Kadının saçları tamamen çözüldüğü zaman, ağaç tepelerindeki gözenekli yeşillikten güneşin kavisli ışıkları sızmaya başlamıştı bile. Fırça tekrar yükseldi ve gür dalgaların içine bu sefer daha yumuşak bir şekilde daldı. En inatçı bukleleri dize getirip son kalan pürüzlü noktaları düzeltirken saçların arasında kolayca ilerledi. Uçları artık keçe gibi olmamasına rağmen, fırça kendisini içine çeken lülelerden ayrılmayı istemeyerek bir an orada durdu. Fakat bu tereddüt anı çabuk geçti. Fırça bulunduğu yerden ayrıldığı zaman kıvırcık saç uçları sanki gizli yayların üzerindeyınişler gibi geri çekildiler.

Kadın, başı arkada bir halde hareketsiz kaldı. Eğik sabah ışıkları kapalı gözkapaklarınm içine sızdı. Penceredeki parmaklıkların gölgeleri, sarı bornozun üzerinde ağ benzeri bir desen oluşturdu. Sonunda, kadın konuşmadan önce, sonsuzluğa ait bir sürü parıltı geçip gitti. O zaman bile ağzından çıkan kelimeler neredeyse işitilmiyordu, sesten çok bir dudak hareketiydi.

"Hoşça kal, Z."

ARMAĞAN ZAMANLAR

ROMAN

Gizemli bir ziyaretçi, hayattaki her şeyden umudunu kesmiş üç farklı insanın kapısını çalar. Bu kişiler, hapsedildiği hücresinde son gecesini geçiren idam mahkûmu bir astronom; hayatını tozlu bodrum katındaki bürosunda geçirmiş, yalnız bir antik dilbilimci kadın; geçmişindeki karanlık, acı dolu bir anının etkisinden uzun yıllardan beri kurtulamamış yaşlı bir saatçidir. İşte bu gizemli ziyaretçi, kapısını çaldığı bu kişilere eşsiz ama bir o kadar da belirsiz birer zaman armağan eder. Gizemli ziyaretçinin gerçek kimliğini bilen tek kişiyse, kapatıldığı stüdyosunda yaşayan kaçık bir kadın ressamdır. İyi ama böyle bir dünyada, kaçık olmasa bile, bir sanatçıya kim inanır ki?

"Bu kısa roman gerçekçiliğin kurguyla ilişkisini sorguluyor. Sonunda da, her şeyi sorgular hale getiriyor: karakterlerin kimliklerini, gizemli ziyaretçiyi, doktoru ve yazarı. Gerçek ile kurgu arasındaki sınırlar bulanıklaşıyor ve okur kurgu içinde bir kurguyla karşı karşıya kalıp kalmadığı konusunda tereddüt ediyor. Postmodernizm ile bilimkurgu karışımı bu olağandışı roman, insanın varlığı konusunda çok kritik birtakım soru işaretlerini ortaya çıkarıyor. Gerek edebi, gerek felsefi açıdan birbirlerinden çok farklı yorumlara açık ve her seviyede kişinin okuyabileceği bir roman." (*World Literature Today*, ABD)

Edebi fantastik akımın dünyadaki öncülerinden olan Zoran Živkovic, *Armağan Zamanlar*'da, zaman olgusunun sorgulanabilirliğini, zekice ve felsefi derinlikle okurun önüne seriyor.

7 YTL
İSTİKLAL
KİTABEVİ

ISBN 975611525-4
9 789756 115251